

**Vysoká škola zdravotnická, o. p. s.
Praha 5**

**SPOLUPRÁCE INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU
A KYNOLOGICKÝCH ZÁCHRANÁŘŮ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

JIŘINA ZBOŽÍNKOVÁ, DiS

Praha 2013

Vysoká škola zdravotnická, o. p. s.

Praha 5

**SPOLUPRÁCE INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO
SYSTÉMU A KYNOLOGICKÝCH ZÁCHRANÁŘŮ**

Bakalářská práce

JIŘINA ZBOŽÍNKOVÁ

Stupeň kvalifikace: bakalář

Komise pro studijní obor: Zdravotnický záchranář

Vedoucí práce: MUDr. Josef Štorek, Ph.D.

Praha 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně a všechny použité zdroje jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své bakalářské práce ke studijním účelům.

V Praze dne 31. května 2013

Jiřina Zbožínková

ABSTRAKT

ZBOŽÍNKOVÁ, Jiřina. *Spolupráce integrovaného záchranného systému a kynologických záchranářů*. Vysoká škola zdravotnická, o. p. s. Stupeň kvalifikace: Bakalář (Bc.). Vedoucí práce: MUDr. Josef Štorek, Ph.D.

Tématem bakalářské práce, je spolupráce integrovaného záchranného systému a kynologů záchranářů. Úvod teoretické části je věnován integrovanému záchrannému systému a jeho jednotlivým složkám. Další část charakterizuje záchrannou kynologii, nejčastější příčiny pohřešování osob a popis, jak by mělo vypadat praktické využití kynologických týmů ve spolupráci se složkami IZS podle typů prostředí, v nichž jsou tyto týmy nasazovány.

V praktické části jsou potom popsána jednotlivá praktická nasazení, jichž se autorka bakalářské práce osobně zúčastnila.

Klíčová slova: integrovaný záchranný systém, kynologičtí záchranáři

ABSTRAKT

ZBOŽÍNKOVÁ, Jiřina. *Cooperation of Integrated Rescue System and Special Cynology Rescue Service*. Vysoká škola zdravotnická, o. p. s. Stupeň kvalifikace: Bakalář (Bc.). Vedoucí práce: MUDr. Josef Štorek, Ph.D.

The topic of my bachelor paper is cooperation of Czech integrated rescue system and cynology rescue service. Its theoretical part is focused on the integrated rescue system and its individual components. The following chapter describes the cynology rescue service, the most frequent causes of missing persons and description what practical use of cynology teams cooperating with parts of the integrated rescue system should look like, with regard to the type of environment in which these teams are used.

The practical part contains description of particular realistic actions which the author of this paper personally participated in.

Keywords: integrated rescue system, cynology rescue service

OBSAH

Seznam použitých zkratek

Úvod.....	8
1 Teoretická část.....	9
1.1 Co je IZS.....	9
1.1.1 Základní složky IZS.....	10
1.1.2 Ostatní složky IZS.....	13
1.2 Co je záchranná kynologie.....	14
1.2.1 Znalosti kynologů – záchranářů.....	15
1.2.2 Dovednosti kynologů – záchranářů.....	15
1.2.3 Vybavení člena kynologické skupiny ČR.....	16
1.2.4 Kvalifikační požadavky na psodovy a psy.....	16
1.3 Příčiny pohřešování osob.....	19
1.4 Jak by měl vypadat zásah kynologů-záchranářů podle typů prostředí.....	20
1.4.1 Vyhledávání v sutinách.....	21
1.4.2 Vyhledávání plošné.....	26
1.4.3 Vyhledávání na vodě.....	29
1.4.4 Vyhledávání v lavinách.....	31
1.4.5 Záchranné stopování.....	35
2 Praktická část.....	36
2.1 Současná praxe při pátrání po pohřešovaných osobách.....	36
2.2 Druhy úrazů a dalších stavů organismu podle prostředí, v němž se s nimi kynolog – záchranář může setkat.....	40
2.2.1 Plochy.....	40
2.2.2 Sutiny.....	41
2.2.3 Laviny.....	41
2.2.4 Voda.....	42
2.3 Mé zkušenosti z nasazení.....	43
2.4 Návrhy na zlepšení současného stavu.....	45
3 Závěr.....	47
4 Použitá literatura.....	48

SEZNAM ZKRATEK

AČR	armáda České republiky
AIM	akutní infarkt myokardu
CMP	cévní mozková příhoda
FN	fakultní nemocnice
GPS	global positioning system
HS	horská služba
HZS ČR	hasičský záchranný sbor České republiky
IPO-R	mezinárodní zkušební řád pro záchranné psy
IZS	integrovaný záchranný systém
LZS	letecká záchranná služba
MP	městská policie
MU	mimořádná událost
MV	ministerstvo vnitra
MV – GŘ HZS ČR	ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
NZŘ	národní zkušební řád
PČR	policie České republiky
VZS	vodní záchranná služba
VZS ČČK	vodní záchranná služba Českého Červeného kříže
ZBK	záchranná brigáda kynologů
ZBK OLK	záchranná brigáda kynologů Olomouckého kraje
ZZS	zdravotnická záchranná služba

ÚVOD

V bakalářské práci jsme se zaměřili na práci kynologů – záchranářů a jejich spolupráci s Policií ČR a HZS ČR, jako se základními složkami IZS, protože činnost kynologických záchranářů bývá těmito složkami opomíjena.

Cílem této práce je přiblížit odborné i laické veřejnosti práci kynologických záchranářů a možnosti jejich využití v rámci IZS. Prvořadým úkolem kynologů – záchranářů je najít pohřešovanou osobu, proto jejich služby využívají jen HZS ČR a PČR. Spolupráce kynologů – záchranářů a ZZS začíná a končí předáním nalezené osoby do jejich péče a k následnému transportu do zdravotnického zařízení.

V teoretické části je jedna kapitola věnována IZS. Druhá kapitola definuje, kdo jsou kynologové – záchranáři. Ve třetí kapitole zmiňujeme nejčastější příčiny pohřešování osob a ve čtvrté kapitole jsme popsali možné scénáře pátrání podle typů prostředí, ve kterém se provádí. Praktická část popisuje zkušenosti autorky ze tří praktických nasazení, kterých se osobně zúčastnila. V poslední kapitole uvádíme návrhy na zlepšení současné situace.

Vypracovaná práce může sloužit jako zdroj informací nejen kynologickým záchranářům, ale i členům složek IZS, kteří se s touto problematikou mohou setkat při své práci, a také laické veřejnosti, která se o tuto problematiku zajímá.

1 Teoretická část

1.1 Co je IZS

Integrovaný záchranný systém (dále jen IZS) je definován zákonem č. 239/2000 Sb. jako systém vazeb zabezpečující koordinovaný postup při přípravě na MU a při provádění záchranných a likvidačních prací záchranných, pohotovostních, odborných a jiných složek orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při likvidaci havárií, hromadných neštěstí a katastrof, při kterých došlo k hromadnému výskytu zraněných, postižených, případně mrtvých, nebo k rozsáhlým ekologickým poškozením a těžkým ztrátám na majetku.

Jeho příprava spočívá zejména v odborné připravenosti složek IZS a stálých orgánů pro koordinaci jejich činnosti, v přijímání a vyhodnocování informací o hrozícím nebo nastalém vzniku MU, v zabezpečování varování obyvatelstva a vyrozumívání dotčených orgánů a organizací.

Pokud na místě neštěstí zasahuje více složek IZS, velitelem zásahu se stává vedoucí člen složky, jejíž činnost je na místě převažující.

1.1.1 Základní složky IZS

Základní složky IZS zajišťují nepřetržitou pohotovost pro příjem ohlášení vzniku MU, provádějí její vyhodnocení a zajišťují neodkladný zásah na místě jejího vzniku a v ohroženém okolí. Proto jsou síly a prostředky jednotlivých složek IZS rozmisťovány po celém území ČR. Základní druhy činností IZS jsou preventivní, záchranné, likvidační a obnovovací, neboli asanační práce.

Mimořádná událost je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činnostmi člověka či přírodními vlivy, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují vykonání záchranných a likvidačních prací.

Prevence spočívá v činnosti a opatřeních materiálního, plánovacího, organizačního a vzdělávacího charakteru, jejichž cílem je pokud možno předejít vzniku MU a v případech, kdy toho nelze dosáhnout maximálně snížit její dopady.

Záchranné práce jsou činnosti, které odvracejí nebo omezují bezprostřední působení rizik způsobených MU a vedou k přerušení jejich příčin.

Likvidační práce jsou činnosti, které odstraňují následky způsobené MU.

Obnovovací práce spočívají v revitalizaci životního prostředí, únosné obnově společenského života a materiálních hodnot. Nemají charakter bezprostředních opatření (záchranných a likvidačních prací). Mohou být zahájeny až po ukončení zásahu složek IZS.

Těmito složkami jsou:

HZS – hasičský záchranný sbor

Hasičský záchranný sbor je zřízen zákonem č. 238/200 Sb. O Hasičském záchranném sboru České republiky. Jeho základním posláním je chránit životy a zdraví obyvatel, majetek před požáry a poskytování účinné pomoci při mimořádné události.

Je páteří složkou IZS. Při MU nebo krizovém stavu slučuje všechny záchranné složky a zabezpečuje koordinovaný postup při provádění záchranných a likvidačních prací. Poskytuje technickou pomoc, je vybaven k tomu určenou technikou, má vycvičené specialisty pro práci při požárech, dopravních nehodách, ve výškách, v podzemí, ve vodě, v zamořeném prostředí. Jejich činnost je řízena operačním střediskem HZS.

ZZS – zdravotnická záchranná služba

ZZS je specializované zařízení, které poskytuje odbornou přednemocniční neodkladnou péči o postižené na místě vzniku poruchy zdraví, dále během dopravy postižených k odbornému ošetření a při jejich předávání do zdravotnického zařízení.

Podle reformního zákona č. 374/2011 Sb. je ZZS krajskou příspěvkovou organizací. Některá výjezdová stanoviště jsou zřizována právníckými a podnikajícími fyzickými osobami. Kompetenčně patří pod Ministerstvo zdravotnictví, je řízena zdravotnickým operačním střediskem územní záchranné služby. Tvoří ji 14 územních středisek ZZS, která pokrývají území všech krajů včetně hlavního města Prahy.

PČR – Policie České republiky

Policie ČR je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v rozsahu vymezeném ústavními zákony a ostatními právními předpisy. Při plnění úkolů spolupracuje s mezinárodními organizacemi a policejními institucemi a bezpečnostními sbory jiných států.

Zajišťuje oblast mimořádné události před vstupem nepovolaných osob, vykrádáním, drancováním a v případě potřeby zabezpečuje postižené. Dále zajišťuje hladkou průjezdnost záchranných vozidel na příjezdových a odsunových trasách a její činnost je řízena operačním střediskem policie ČR.

Jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje

Plošným pokrytím se rozumí rozmístění jednotek požární ochrany na území kraje. Hasičský záchranný sbor kraje po dohodě se zřizovateli jednotek požární ochrany určí, které z nich budou plošné pokrytí zabezpečovat, stanoví jejich kategorii, předurčenost k záchranným pracím a určí jednotky pro záchranné a likvidační práce prováděné v rámci IZS.

Charakteristické pro základní složky IZS je, že:

- a)** jsou schopny rychle a nepřetržitě zasahovat
- b)** mají celoplošnou působnost na území celého státu
- c)** zajišťují nepřetržitou pohotovost a obsluhují telefonní linky tísňového volání (112, 150, 155, 158) pro příjem ohlášení vzniku MU, její vyhodnocení a neodkladný zásah v místě MU

1.1.2 Ostatní složky IZS

Do ostatních složek IZS, které jsou povinny poskytnout plánovanou pomoc na vyžádání podle § 20/2000 Zákona č. 339/2000 Sb., patří:

- a) vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil ČR (Armáda ČR)
- b) ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory (Vězeňská služba včetně Justiční stráže, Bezpečnostní informační služba)
- c) ostatní záchranné sbory (Český červený kříž, Báňská záchranná služba, Horská služba, Vodní záchranná služba, Speleologická záchranná služba, Svaz záchranných brigád kynologů ČR)
- d) orgány ochrany veřejného zdraví (krajské hygienické stanice)
- e) havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby (pohotovostní komunální služby, havarijní a poruchové služby energetiků, církve)
- f) neziskové organizace a sdružení občanů, které lze využít k záchranným a likvidačním pracím v rámci jejich technického vybavení
- g) odborná zdravotnická zařízení na úrovni fakultních nemocnic (FN) pro poskytování specializované péče obyvatelstvu – v době krizových stavů

Charakteristické pro ostatní složky je, že poskytují při záchranných a likvidačních pracích plánovanou pomoc na vyžádání.

1.2 Co je záchranná kynologie

Záchranná kynologie je obor, připravující kynologický tým, který tvoří psovod a jeho pes, pro vyhledávání pohřešovaných osob v sutinách, ve volném terénu, v lavinách, na a pod vodní hladinou, na volných vodních plochách a tocích apod. za využití čichových schopností psa. Při indispozici psovoda je pes většinou nevyužitelný.

Hlavní částí záchranného výcviku psů je vyhledávání zavalených osob v sutinách nejrozmanitějšího druhu. U nás se jedná hlavně o prohledávání zřícených rodinných domků po výbuchu plynu, sesutých staveb, prohledávání objektů při likvidaci nejrůznějších průmyslových havárií apod. V zimních podmínkách jde převážně o hledání osob zapadlých ve sněhu nebo zavalených v lavině, či zbloudilých lyžařů, kteří zůstanou v terénu vlivem vyčerpání, zranění nebo nepřízně počasí. V letním období pak jde o vyhledávání zbloudilých osob v nepřístupných terénech, většinou dětí nebo starších či sklerotických osob.

V případě nutnosti nasazení kynologické skupiny se jedná zejména o zásahy, kdy je podezření, že se ve zříceném objektu vyskytuje jedna nebo více osob, jejichž pozici nelze běžnými způsoby a prostředky HZS přesně určit, či případy, kdy standardními silami a prostředky zúčastněných složek IZS nelze vyloučit, že se ve zříceném objektu nenacházejí žádné osoby.

1.2.1 Znalosti kynologů - záchranářů

Pro práci záchranářů by měla být požadována taková odborná způsobilost, aby byla zajištěna vysoká kvalita práce při minimálním riziku. Základní požadavky kladené na kynologický pátrací tým jsou:

- a) znalost výcviku pachových prací, poslušnosti a dovednosti
- b) znalost první pomoci
- c) znalost veterinární zdravotědy
- d) znalost komunikace v rádiové síti
- e) znalost kynologických specifik práce ve výškách a nad volnou hloubkou
- f) znalost základů topografie
- g) znalost orientace v terénu s pomocí mapy a busoly, příp. GPS
- h) znalost značení prohledávaných prostor podle metodiky INSARAG
- i) znalost typů trosek, sutin a poškozených prostor
- j) základní vybavení psovoda
- k) znalost zacházení s horolezeckou výstrojí
- l) zákonná ustanovení pro chování a použití psů
- m) znalost šíření a druhů pachů a z tohoto důvodu i znalost typů trosek, sutin a terénu
- n) znalosti základů Metodiky postupu a chování kynologů při nasazení na místě zásahu
- o) znalost postupů při spolupráci se složkami IZS

(ŠVESTKOVÁ, V., *Teoretické a praktické vzdělávání kynologa záchranáře a jeho postup pro zařazení do IZS*. Brno, 2008)

1.2.2 Dovednosti kynologů - záchranářů

Pro získání praktických dovedností kynologové - záchranáři musí absolvovat školení, v nichž převádí teorii do praxe. Jsou to např. kurzy práce ve výškách a nad volnou hloubkou, zdravotědy a první pomoci; znalosti z oblasti radiologie a topografie. Práce s busolou či GPS psovod uplatní také u vyšších typů zkoušek (zkouška terénního vyhledávání 2. stupně). (ŠVESTKOVÁ, V., *Teoretické a praktické vzdělávání kynologa záchranáře a jeho postup pro zařazení do IZS*. Brno, 2008)

1.2.3 Vybavení člena kynologické skupiny

Základní povinná výbava psovoda:

zásahový oděv, náhradní pracovní oděv, zásahová obuv, náhradní pracovní obuv, pracovní rukavice, chirurgické rukavice nesterilní, ochranná přilba, čelová svítilna a náhradní zdroje, ochranné brýle, respirátor, batoh, ledvinka, osobní lékárnička, chemické světlo, píšťalka, nůž, doklady v nepromokavém obalu, postroj pro práci ve výškách, osobní hygienické potřeby

Potřeby pro psa: láhev na vodu, vodítko, obojek, osvětlení, náhubek, denní dávka krmení

Doporučená výbava:

náhradní svítilna, miska pro psa, termoska na tekutiny, jídelní nádobí, spací pytel, karimatka, souprava spodního prádla, pláštěnka, bedna na psa, obal na bednu pro psa, dečka na psa, karabina se zámkem a pojistkou, REEP šňůra, zahřívací chemické polštářky, návleky (botičky) pro psa.

(ŠVESTKOVÁ, V., *Teoretické a praktické vzdělávání kynologa záchranáře a jeho postup pro zařazení do IZS*. Brno, 2008)

1.2.4 Kvalifikační požadavky na psovody a psy

Psovod se psem předurčený k nasazení v rámci záchranných a likvidačních prací musí splňovat základní kvalifikační požadavky, kterými jsou:

- a) odborná způsobilost
- b) fyzická a zdravotní způsobilost
- c) zdravotní způsobilost psa

A. Odborná způsobilost se prokazuje složením zkoušek ZZP 2 (zkouška záchranných prací 2. stupně) pro sutinové vyhledávání a ZTV 2 (zkouška terénního vyhledávání 2. stupně) pro plošné vyhledávání.

B. Fyzická a zdravotní způsobilost psovoda se prokazuje absolvováním zdravotní prohlídky ve specializovaném zdravotnickém zařízení, včetně zátěžových testů a psychotestů, podle standardu jednotky HZS MV.

C. Zdravotní způsobilost psa se prokazuje veterinární prohlídkou s vyjádřením veterináře o dobrém zdravotním stavu psa se schopností absolvování vyšší zátěže.

ATESTACE

Atestační posouzení slouží k prověření splnění požadavků na jednotlivé kynologické týmy dle dohod o spolupráci v rámci IZS a zároveň garantuje jejich odbornou, fyzickou a zdravotní připravenost. Tyto týmy lze využít při zásazích v rámci sutinového vyhledávání osob, k plošnému vyhledávání v těžko přístupných terénech a k zapojování do národních záchranných operací.

Kynologická komise

Předsedou kynologické komise je pracovník MV – GŘ HZS ČR nebo odborného útvaru Ministerstva vnitra. Jmenuje jej ředitel odboru IZS a výkonu služby MV - GŘ HZS ČR; dalšími členy výše uvedené komise jsou statutární zástupci záchranných kynologických organizací z celé ČR. Pro posuzování kvalifikačních schopností kynologických týmů a k vydávání atestů výše uvedená komise zřizuje tříčlennou zkušební komisi.

Organizační provedení atestační prověrky

Organizační provedení atestačních proverek stanoví předseda zkušební komise. Zpravidla se jedná o dvou až třídenní soustředění. Datum konání a ostatní organizační záležitosti atestačních zkoušek musí být oznámeny žadatelům o atest propozicemi s předstihem min. 20 kalendářních dnů.

Atesty kynologické komise

MV – GŘ HZS ČR vydává kynologický atest ve dvou specializacích:

a) specializace S (sutiny) - umožňuje držitelům kynologického atestu nasazení při sutinovém vyhledávání ve zříčených budovách a při průmyslových katastrofách k provádění záchranných prací v rámci IZS

b) specializace P (plošné) - umožňuje držitelům kynologického atestu nasazení při plošném vyhledávání v těžko přístupných terénech v rámci pátrání po pohřešovaných osobách v rámci IZS

Podmínkou udělení kynologického atestu pro jednotlivé specializace je:

- a) potvrzení vysílající organizace, která je zastoupena v odborné kynologické komisi, o splnění požadovaného stupně odborné připravenosti psů a psů
- b) splnění kvalifikačních požadavků
- c) splnění atestační prověrky pro danou specializaci.

Kynologický atest je vydáván s platností na 2 kalendářní roky.

(Pokyn GŘ HZS ČR a NMV ze dne 31.10.2003, kterým se stanoví kvalifikační požadavky na psů se psem předurčeného k nasazení v rámci záchranných zkoušek)

1.3 Příčiny pohřešování osob

Pohřešovanou osobou je osoba, po které bylo vyhlášeno nebo započato pátrání, a které hrozí nebezpečí ohrožení života a zdraví v důsledku mimořádné události, např. v důsledku její závislosti na péči jiných osob (zejména malé děti, nesvéprávné nebo nemocné osoby atd.), nebo v důsledku působení nepříznivých okolností (zejména meteorologických podmínek – podchlazení, umrznutí nebo vlivem prostředí či okolností – utonutí, zranění, závislost na medikamentech), pokud nebude urychleně vypátrána.

Příčiny pohřešování jsou:

1. Útěk dětí - prospěch ve škole, nehody v rodině, útěk před trestem
2. Útěk duševně nemocné osoby
3. Úmysl spáchání sebevraždy nebo demonstrace sebevraždy
4. Znemožnění samostatného návratu náhlým zhoršením zdravotního stavu (AIM, CMP, záchvat apod.), vážným úrazem, vlivem nepříznivých klimatických podmínek
5. Ztráta orientace v nepřehledném terénu:
 - vlivem náhlé změny zdravotního stavu (AIM, CMP, otrava apod.)
 - vlivem nepříznivých přírodních podmínek (mlha, vítr, povodně apod.)
 - vlivem antropogenních mimořádných událostí (havárie, nehody apod.)
 - z důvodu omezené schopnosti orientace (úraz, vrozená vlastnost)
6. Pohřešovaná osoba se stala obětí násilného trestného činu - vražda, znásilnění, ublížení na zdraví, omezování osobní svobody apod.
7. Neinformování blízkých osob o místě svého pobytu

1.4 Jak by měl vypadat zásah kynologů - záchranářů dle typu prostředí

Navzdory velkému rozvoji techniky v posledních letech stále neexistuje účinnější způsob vyhledávání zasypaných osob než použití dobře vycvičených psů. Při vyhledávání osob pod sutinami budov si člověk plně uvědomuje nepostradatelnost čichových schopností psů. V přírodním terénu se ale často spíše spoléháme na techniku a svůj zrak. Záchranářská kynologie se proto od svého vzniku více soustředila na vyhledávání osob zasypaných než ztracených v terénu.

Menší zájem kynologů - záchranářů o specializaci plošného vyhledávání osob je mimo jiné zapříčiněn i tím, že práce psů při vyhledávání zasypaných osob se snadněji prezentuje veřejnosti a médiím, než složitá práce v rozsáhlých a nepřehledných terénech. Příprava psa i psovoda pro vyhledávání osob v terénu je navíc složitější. Pes musí mít výbornou fyzickou kondici a velkou chuť do práce, aby vydržel dlouho a spolehlivě pracovat v náročných podmínkách. Psovod se musí naučit taktiku vyhledávání, zvládnout orientaci a pohyb v náročném terénu a musí si osvojit celou škálu dovedností, protože při práci v terénu i v součinnosti s ostatními složkami je na ně odkázán.

1.4.1 Vyhledávání v sutinách

Vyhledávání osob zasypaných v sutinách zřícených budov je v ČR organizováno a řízeno Hasičským záchranným sborem ČR. Na místě zásahu je prvořadým úkolem zjistit pravděpodobný počet zasypaných osob a provést průzkum zříceného objektu.

Kromě počtu a rozmístění postižených osob se průzkumem zjišťuje:

- a) možnosti dalšího zřícení nebo zasypaní, bezpečnost prostoru
- b) rozsah MU a nároky na síly a prostředky
- c) odezvu postižených osob
- d) nebezpečí ohrožující zasypané osoby – požár, zatopení, nedostatečný přístup vzdušného kyslíku k zasypaným, únik plynu, elektrické rozvody, přítomnost chemikálií, kapalin apod.
- e) přístupové cesty k postiženým
- f) jaká pomocná technická zařízení budou potřebná (jeřáby, pálicí soupravy, podpěry, buldozery, apod.)
- g) potřebu speciálních služeb (vyhledávací psi, báňská záchranná služba, speleologové apod.).

Práce na vyprošťování zasypaných osob se zahajují hlavně tam, kde byly průzkumem zjištěny živé osoby, nebo v místech, kde existuje naděje na přežití těchto osob. Dříve, než se zahájí vlastní vyprošťovací práce, je nutné posoudit míru ohrožení zachránců a podle potřeby provést zabezpečení, které bude chránit jak zachránce, tak i zachraňované.

Okamžitá pomoc nespočívá jen v rychlém vyproštění osob – ve většině případů je nutné přijmout taková opatření, která postiženým zabezpečí podmínky k přežití v prostoru závalu. Je to např. zabezpečení přístupu vzduchu, eliminace co největšího počtu dalších nebezpečí a v neposlední řadě i přivolání odborné lékařské pomoci, kdy je potřeba oznámit předpokládaný počet postižených. Všechny, kteří byli jakýmkoliv způsobem postiženi při závalu, je nutné předat k lékařskému vyšetření. Podle potřeby se stanoví prostor pro ukládání a evidenci těch postižených, kteří neštěstí nepřežili.

Okolí MU se zabezpečí proti vstupu nepovolaných osob, také se šetrně zamezí přístupu osob, které předpokládají, že mají mezi postiženými své blízké.

Pohyb na troskách, kde budou nasazeni vyhledávací psi, je nutné omezit na minimum, aby nedošlo ke zničení pachových stop.

Kynologické pátrací týmy jsou povolávány na základě požadavku velitele zásahu, který na místě zjistí, zda je to potřeba. Kynology aktivuje operační středisko HZS ČR, u něhož je jmenný, stále aktuální seznam atestovaných psů.

Hlavním úkolem kynologů - záchranářů je nález živých osob v případech:

- a)** vyhledávání osob zasypaných sutí, troskami budov či jiným materiálem
- b)** vyhledávání osob uvězněných při rozsáhlých dopravních a leteckých nehodách a při průmyslových haváriích
- c)** prohledání nepřístupných míst, kde by se mohla nacházet pohřešovaná osoba (otvory, jámy, šachty, sklepy atd.)
- d)** prověření prostorů, zda se v nich nenacházejí náhodné osoby

Indikací nutnosti nasazení kynologické skupiny jsou takové zásahy, při nichž je podezření, že se ve zříceném objektu vyskytuje jedna nebo více osob a jejich pozici nelze přesně určit běžnými způsoby a prostředky jednotek požární ochrany. Může se také jednat o případy, kdy nelze standardními silami a prostředky zúčastněných složek IZS vyloučit, že se ve zříceném objektu nenacházejí žádné osoby.

Jakmile kynologický tým (složený z kynologa a jeho psa) dorazí na místo zásahu, kynolog se ohlásí u velitele zásahu nebo ve štábu velitele zásahu a prokáže se platným průkazem držitele kynologického atestu se specializací S (sutiny). Sjedne-li se kynologických týmů několik, zvolí si ze svého středu vedoucího, který bude komunikovat s velitelem zásahu. Ten také před vlastním hledáním uváží, kolik je třeba nasadit kynologických týmů, aby měl každý tým možnost zregenerovat své síly a zároveň v prohledávání pokračoval jiný tým.

Vedoucí kynologické skupiny na místě zásahu nebo ve štábu velitele zásahu:

- a) seznámí se se situací, informuje o počtu členů kynologické skupiny, počtu psů ve skupině a o doplňkovém speciálním vybavení
- b) vyžádá si doplňující a upřesňující informace o situaci na místě zásahu (zejména počet pohřešovaných osob a jejich možná poloha) a o hrozících nebezpečích pro nasazení kynologické skupiny (plyn, elektrická energie...)
- c) předá požadavky na specifické zabezpečení s ohledem na zvláštnosti nasazení psů (např. vyklizení prostoru od zasahujících, vypnutí agregátů, zkropení sutiny vodní mlhou k usazení prachu).

Velitel zásahu přidělí kynologické skupině potřebný počet hasičů, kteří zajišťují pohyb jejích členů, potřebnou techniku nebo technické dovybavení. Zároveň se stanoví způsob spojení nebo předávání informací mezi kynologickou skupinou a velitelem zásahu, či štábem velitele zásahu a stanoví se postup záchranných prací a součinnost mezi zasahujícími složkami IZS.

V případě, že kynologická skupina dorazila na místo události zároveň s prvosledovými jednotkami požární ochrany nebo jen o málo později, měli by být psi nasazeni na místo zásahu jako první – ještě před započítáním technických vyhledávacích prací (průzkum systematickým odsouváním sutin nebo jiné úkony), které s ohledem na nasazení kynologické skupiny snesou odkladu.

Kynologická skupina se nasazuje až po likvidaci bezprostředního sekundárního nebezpečí (např. požáru, úniku plynu z poškozených rozvodů, elektrická instalace pod napětím, chemické zamoření apod.).

Bezprostředním nadřízeným kynologa na místě zásahu je velitel zásahu nebo osoba, do jejíž podřízenosti kynologa určí velitel zásahu, např. velitel úseku, velitel sektoru či velitel jednotky. Nasazení kynologů během zásahu koordinuje vedoucí kynologické skupiny po dohodě s přiděleným velitelem.

V případě účasti kynologické skupiny na akcích organizovaných a vedených jinými složkami IZS je skupina pod vedením této složky.

Přidělený velitel uděluje příkazy veliteli kynologické skupiny, který poté rozhoduje, jakým způsobem a postupem bude provedeno nasazení psů, zejména s přihlédnutím k rozsahu, struktuře a typu trosk.

Vedoucí kynologické skupiny může pro zvýšení efektivity provedení úkolu navrhnout:

- a) rozdělení vyznačeného prostoru na menší části a určit pořadí průzkumu jednotlivých částí
- b) způsob a pořadí použitých metod vyhledávání dle podmínek na místě zásahu
- c) odklizení nebo zabezpečení částí, které mohou být nebezpečné pro kynology a psy
- d) vypnutí strojů a přístrojů na místě zásahu a v jeho bezprostřední blízkosti, ovšem s podmínkou, že tím nevzniknou další nebezpečí
- e) stažení zasahujících složek a pozorovatelů z místa nasazení do takové vzdálenosti, která nebude mít nepříznivý vliv na probíhající vyhledávání
- f) zastavení práce kynologické skupiny, dojde-li ke zvýšení rizika ohrožení života kynologů a psů, nebo v případě značné únavy psů
- g) priority a pořadí odklizení sutin nebo způsob jeho provedení na základě výsledků nasazení psů
- h) zahájit kontrolní a překrývací vyhledávání při pochybách o vyhodnocení signalizace psem
- i) potřebnou dobu nezbytnou k systematickému a důkladnému průzkumu. Spěch při pátrání s sebou nese velké riziko omylu. Úkolem psovoda je mít jistotu, že pes měl k dispozici odpovídající časovou dobu pro správné prohledání místa nasazení
- j) nezbytné přestávky pro odpočinek a regeneraci sil kynologů a psů
- k) požadavky na zajištění nezbytné veterinární péče
- l) přidělenému veliteli postupy v oblasti činností a výstrojových požadavků

Charakteristika záchranných prací ze zřícených budov:

- a) nestabilita narušených stavebních konstrukcí – nebezpečí jejich zřícení, nebezpečí zasypaní a zavalení
- b) narušení celistvosti a únosnosti nosných konstrukčních prvků (např. podlahy, stropy, balkóny), kde hrozí nebezpečí pádu
- c) obtížné vyhledávání ze závalů a sutin

Postup při vyhledávání osob:

- a) zjistit počet pohřešovaných osob a jejich pravděpodobnou polohu před vznikem MU ve spolupráci s Policií ČR či obecní policií (svědecké výpovědi)
- b) podle typu trosek zvážit možnosti přežití osob a stanovit priority jejich průzkumu
- c) dle možností krátkodobě omezit hlučnost (vypnutí všech agregátů a strojů a přerušování vyprošťovacích prací), rozmístit hasiče okolo sutin a provést akustické vyhledávání – vyvoláváním osob, poklepáváním na potrubí rozvodu vody, topení či plynu (3x signál) s očekáváním případné reakce zavalené živé osoby
- d) nasazení kynologů se psy
 - A. před nasazením psů je nutné přerušit prohledávání a odklizení trosek a odvolat všechny zasahující ze sutin, které budou prohledávány psy
 - B. sutiny lze lehce zkropit vodní mlhou k usazení prachu a ponechat krátce odvětrat (5-10 min.)
 - C. kynologa včlenit do vyhledávací skupiny nebo mu přidělit hasiče k jistění a usměrňování pohybu po sutinách
 - D. prohledávání psy provádět opakovaně, zejména po změně situace či změně v rozmístění trosek
 - E) nasazení elektronických vyhledávacích zařízení (termovize, šterbinová kamera, geofon)

Při pohybu po sutinách v místě nasazení může pes či psovod narazit na různé překážky. V případě nutnosti překonání jejich výškových rozdílů se jako nejvhodnější jeví použití lanové techniky, s jejíž pomocí je kynolog schopen transportu na jinak nedostupná místa a může provádět činnosti ve výšce a nad volnou hloubkou na budovách, v terénu apod. (*Metodika sutinového vyhledávání s využitím záchrannářských psů*)

1.4.2 Vyhledávání plošné

Plošné vyhledávání na území České republiky má na starosti Policie ČR a tímto typem mimořádné události se zabývá Katalog typových činností integrovaného záchranného systému: Záchrana pohřešovaných osob – pátrací akce v terénu. Každé takovéto akci velí příslušník Policie. Nasazování záchranných psů je velice závislé na jednotlivých oblastech a na stupni spolupráce jednotlivých organizací věnujících se výcviku záchranných psů s Policií ČR. Dobrovolní kynologové - záchranáři jsou nasazováni zatím jen ojediněle.

Pokud Policie ČR není schopna zajistit pátrací akci pouze vlastními silami, je nutné zapojení dalších složek IZS podle § 3, zákona o IZS. Velitel pátrací akce může požádat prostřednictvím operačního střediska IZS o poskytnutí plánované pomoci podle § 21, zákona o IZS. V nutných případech může využít ustanovení § 18, zákona o PČR, nebo § 19, odst. 3, písm. c), zákona o IZS. Jedná se o zákonné oprávnění vyžádání osobní nebo věcné pomoci od právnických nebo fyzických osob.

Pohřešovanou osobou je osoba, po které bylo vyhlášeno nebo započato pátrání, a které hrozí nebezpečí ohrožení života a zdraví v důsledku mimořádné události, např. v důsledku její závislosti na péči jiných osob (zejména malé děti, nesvéprávné nebo nemocné osoby atd.) nebo v důsledku působení nepříznivých okolností (zejména meteorologických podmínek – podchlazení, umrznutí nebo vlivem prostředí či okolností – utonutí, zranění, závislost na medikamentech), pokud nebude urychleně vypátrána.

Vyhledávání pohřešovaných osob v terénu je velmi složitá, časově, organizačně i finančně náročná činnost, která se zahajuje při nebezpečí ohrožení života a zdraví pohřešované osoby a vyžaduje dobrou připravenost záchranářů. Přesto v některých případech i přes rozsáhlá opatření končí tragicky.

Je-li z dostupných informací možné vytipovat místo, kde se může pohřešovaná osoba nacházet, začíná se prohledáváním tohoto prostoru. V některých zvláště závažných případech (nebezpečí z prodlení při ohrožení života a zdraví) je zahájeno plošné vyhledávání ještě před získáním upřesňujících informací o pohybu pohřešované osoby. Pro záchranu je totiž rozhodující především rychlost jejího nalezení. Přitom použití psů by výrazně zkrátilo dobu potřebnou pro vyslání specializovaných záchranných týmů a zvýšilo pravděpodobnost včasného nálezu pohřešované osoby. Vycvičený pes je jedním z nejučinnějších pátracích prostředků, který umožňuje najít člověka v prostoru i za snížené viditelnosti. Přesto se, ve srovnání s některými vyspělými zeměmi, tito psi v ČR využívají málo. Jednou z příčin je malý počet dobře připravených kynologických pátracích týmů. Dále je to nedostatečná znalost této problematiky u pracovníků ve funkci velitele pátrání, kteří jsou převážně z řad Policie ČR. Nemalou roli hraje i to, že zde chybí odborná literatura, zabývající se výcvikem a použitím psů na vyhledávání osob v terénu.

Faktory ovlivňující rychlost nalezení pohřešované osoby v terénu:

- a) získání co největšího množství osobních informací o pohřešované osobě
- b) časová prodleva od počátku pohřešování osoby do oznámení
- c) vzdálenost pohřešované osoby od místa jejího posledního známého výskytu
- d) množství, druh a způsob využití sil a prostředků
- e) velikost a složitost prostoru pátrání
- f) kvalita řízení pátrací akce
- g) připravenost složek IZS
- h) klimatické podmínky

Rychlost prohledání daného prostoru je přímo úměrná množství a druhu použitých sil a prostředků. V praxi je často z důvodu nedostatku pátracích prostředků vymezován prostor pátrání o mnoho menší než velikost prostoru, ve kterém se může pohřešovaná osoba nacházet. (Makeš, Vladimír. *Vyhledávání osob kynologickými pátracími týmy*)

Pátrací rojnice osob

Je to nejdostupnější a nejpoužívanější způsob propátrávání prostoru; zároveň je nejnáročnější na počet lidí. Jejím principem je řada osob s vhodně volenými rozestupy, která postupuje terénem a každá osoba zařazená do rojnice opticky prohledává své okolí. Rozestupy mezi jednotlivými osobami v pátrací rojnici se volí tak, aby byla vizuálně pokryta veškerá místa procházeného území. Dalšími způsoby pátrání mohou být pátrači v letadlech a vrtulnících, motorizované hlídky, pátrači na koních, stacionární hlídky, pěší hlídky, pátrači na lodích, potápěči, lezecké skupiny.

Rojnice má velmi omezené možnosti: za snížené viditelnosti a při pohybu v nepřehledném a členitém terénu je obtížné udržet stanovené rozestupy, rychlost postupu rojnice je malá. Některá místa jsou pro člověka neprostupná, a proto je tímto způsobem nelze propátrat. Spolehlivost rojnice je závislá na zkušenostech a odpovědnosti jejích členů.

Kynologický pátrací tým

Kynologický pátrací tým je tvořen psovodem a psem vycvičeným pro plošné vyhledávání osob, případně se může doplnit dalším členem týmu pro technické zajištění (dále jen technik). Toto doplnění týmu technikem (asistentem psovoda) je vhodné zejména v náročném terénu a za ztížených podmínek. Technik plní část pátracích úkolů, zajišťuje spojení, plánování, bezpečný pohyb v terénu, orientaci apod. Tento model tříčlenného kynologického pátracího týmu (psodov, pes, technik) umožňuje psovodovi, aby se plně se věnoval práci svého psa. Pátrací činnost takto složeného týmu je potom rychlejší, přesnější, a navíc je zajištěna větší bezpečnost pro členy týmu. (Makeš, Vladimír. *Vyhledávání osob kynologickými pátracími týmy*)

Pes má, na rozdíl od vizuálního pátrání člověkem, schopnost zachytit a dohledat pach osoby na větší vzdálenost, než na kterou může být spatřena pátrajícími osobami, a neomezuje jej ani snížená viditelnost. Proto je ho možné využít i při pátrání za tmy nebo mlhy, kdy je použití ostatních prostředků velmi omezeno. Velkou výhodou je, že pes může nalézt i pachové předměty pohřešované osoby a tím usměrnit další postup.

Každá pátrací akce je jiná. Liší se vzájemnou kombinací nejrůznějších faktorů, a proto neexistuje jeden univerzální návod na její provedení. Nejoptimálnější strategii pátrání lze sestavit jen podle obecných pravidel a místních podmínek. Celkovou strategii pátrání sestavuje velitel pátrací akce na základě získaných informací a dostupných sil. Kynologické pátrací týmy se zpravidla využívají na průzkum neobydleného území. Pro účelné pátrání kynologického pátracího týmu je nezbytné, aby psovod měl dostatečné teoretické znalosti o zákonitostech pohybu pachu v terénu a o pátracích metodách. Na základě těchto znalostí musí být schopen sestavit plán vyhledávání v jemu přiděleném prostoru a operativně ho přizpůsobit případným změnám situace.

1.4.3 Vyhledávání na vodě

Záchrannými pracemi ve vodním prostředí se v rámci IZS zabývá HZS ČR, Vodní záchranná služba Českého Červeného kříže (dále jen VZS ČČK) a Policie ČR. V převážné většině případů však v prvotním sledu zasahuje HZS ČR nebo VZS ČČK.

Záchrana tonoucí či bezprostředně utonulé osoby je možná pouze do té doby, pokud tato nepřesáhne zcela zjevně časový interval, vylučující možné zachování základních životních funkcí. Tato doba je u osoby prokazatelně se nalézající pod vodní hladinou max. 60 minut. Poté již záchranná akce ztrácí na akutnosti.

Pátrání po utonulých mohou zajistit buď psi s rozšířením specializace o vyhledávání utonulých osob na vodních plochách nebo psi speciálně vycvičení na vyhledávání mrtvých lidských těl a jejich částí (cadaver). Vzhledem k tomu, že vodní prostředí není pro psy přirozené, je nutné, aby si na ně zvykli. Při pátrání se vyskytují situace, kdy pes musí projevit klid a soustředěnost (práce ve člunu) a jindy musí pracovat dychtivě a dynamicky.

Hasičský záchranný sbor České republiky jako základní složka integrovaného záchranného systému spolupracuje na záchraně a vyhledávání tonoucích s ostatními složkami IZS. Tuto činnost vykonává na vodních plochách (jezera, přehrady, rybníky), tekoucích vodách (řeky, potoky), na zamrzlých vodních plochách a zejména při povodních. V určitých lokalitách, v nichž má zřízenou trvalou službu, však primárně zasahuje VZS, která má pro tento druh zásahu speciální vybavení. Zcela zásadní a klíčová je i velmi dobrá znalost zajišťovaných vodních ploch, břehů a okolí, což umožňuje rychlý zásah a záchranu života.

Činnost při samotném zásahu rozlišujeme na:

- a) záchranu tonoucích
- b) vyhledávání utonulých

Při ***záchraně tonoucích*** VZS ČČK a HZS, příp. jednotky požární ochrany zabezpečují technickou první pomoc, což je vlastně záchrana a vytažení tonoucího na břeh, příp. na loď, a předlékařskou první pomoc. Zde bývá velitelem zásahu příslušník HZS. Prioritou je bezpečnost zasahujících příslušníků. Velitel zásahu musí včas vyhodnotit stav dané situace a zvolit nejvhodnější variantu záchrany.

U ***vyhledávání utonulých*** se nasazuje větší počet sil a prostředků, protože je nutné prohledat i pobřežní porosty, zvláště v případě vodních toků.

Zachránci musí disponovat nejen fyzickou připraveností, ale také psychickou odolností.

Psi při vodním zachraňování mohou pracovat jak samostatně, tak i v týmu se svým lidským partnerem. Mají pro vodní práce výborné předpoklady - jsou silní, houževnatí a zvládnou i velmi komplikované podmínky a složité a náročné situace. Vhodným plemenem pro vodní zachraňování je novofundlandský pes a labradorský retrívr. Tito psi mají jak silně vyvinuté instinkty pro vodní práce, tak i vhodnou stavbu těla.

Jedním z hlavních úkolů nejen psích záchranářů je záchrana tonoucího. Pes je schopen startovat jak ze břehu, tak i z jedoucího člunu. Pes může samozřejmě i hlídkovat na břehu - je schopen rozeznat plavce od tonoucího, proplout skupinou koupajících se lidí a přesně zamířit k tonoucímu a nabídnout mu pomoc. Plavec v nesnázích se obvykle chytá za postroj, za vlečený záchranný prostředek a v nouzi se může chytit i za srst psa. Pokud je plavec už v bezvědomí, umí ho vycvičený pes chytit za ruku a vytáhnout na břeh či ke člunu.

Zcela mimo tyto práce je využití psů pro vyhledávání utonulých. Jde o pachovou práci, kdy je pes schopen najít utonulého i v hloubce několika desítek metrů. Svůj vliv na to má i kvalita, stav a pohyb vody.

Pes uvedené situace zvládá jak samostatně, tak i v týmu s psododem.

1.4.4 Vyhledávání v lavinách

Záchranu osob v bezprostředním ohrožení života v horských terénech organizuje a zabezpečuje Horská služba ČR. Členové Horské služby ji provádí podle vlastních postupů a zkušeností. Zde se jedná o terény přístupné pouze vycvičeným osobám a o vyhledávání v lavinách. V rámci součinnosti mohou spolupracovat s dalšími organizacemi, zabývajícími se výcvikem záchranných psů.

Horská služba ČR zejména:

- a) organizuje a provádí záchranné a pátrací akce v horském terénu
- b) poskytuje první pomoc, zajišťuje transport nemocných a raněných
- c) vytváří podmínky pro bezpečnost návštěvníků hor
- d) zajišťuje provoz záchranných a ohlašovacích stanic Horské služby
- e) provádí instalaci a údržbu výstražných a informačních zařízení
- f) vydává a rozšiřuje preventivně - bezpečnostní materiály
- g) informuje veřejnost o povětrnostních a sněhových podmínkách na horách a svých opatřeních k zajištění bezpečnosti na horách
- h) sleduje úrazovost, zpracovává úrazovou statistiku, na základě které provádí rozbor příčin úrazů na horách, navrhuje a doporučuje opatření k jejich snížení
- i) provádí hlídkovou činnost na hřebenech hor a na sjezdových tratích, pohotovostní službu na stanicích a domech Horské služby a lavinová pozorování

j) ve vztahu k občanskému sdružení Horská služba České republiky

A. provádí a zajišťuje školení členů občanského sdružení Horská služba České republiky a dalších osob účastnících se na záchranných a pátracích akcích v horském terénu

B. zajišťuje materiálně technické vybavení občanského sdružení Horská služba České republiky

C. podporuje činnost občanského sdružení Horská služba České republiky

k) spolupracuje s ostatními záchrannými organizacemi v České republice i v zahraničí

l) spolupracuje s orgány veřejné správy, ochrany přírody a životního prostředí a jinými orgány a organizacemi

Výkon činnosti Horské služby se organizuje především v rámci oblastí, kterými jsou Šumava, Krušné hory, Jizerské hory, Krkonoše, Orlické hory, Jeseníky a Beskydy.

Lavinová záchranná akce je jednou z nejsložitějších, a to jak z důvodů časových, tak z důvodů vlastní organizace.

Při organizování lavinové záchranné akce dochází k velké časové prodlevě a pravděpodobnost nalezení živých osob je malá, ale přesto existuje. I když je každá lavinová nehoda specifická, musí se dodržovat předem stanovené postupy záchranných prací.

Hlášení o lavinové nehodě přebírá dispečink horské služby, který se snaží získat od volajícího všechny dostupné informace a poté jej poučí o dalším postupu. Zároveň kontaktuje psovody dle pohotovostního plánu a zajišťuje jejich dopravu na místo nehody – nejčastěji letecky. V případě špatných povětrnostních podmínek se psovodi dopravují rolbou či na skútrech.

Dále se **vyhlásí poplach** v oblasti hlášeného pádu laviny, jehož součástí je příprava potřebného materiálu pro lavinovou akci (lavinový a lékařský materiál, transportní prostředky), rozdělí se záchranná družstva a dopraví se na místo nehody. Později je nutné zajistit transport postižených a jejich předání do lékařské péče a nakonec se zabezpečí přeprava záchranářů zpět.

Organizace na laviništi

Organizace práce na laviništi je velmi náročná z důvodů časové tísně a zvládnutí velkého množství lidí na relativně malé ploše. Proto je nutná absolutní kázeň všech zúčastněných a dodržování předem určených postupů.

Vedoucí akce je oblečen ve svítivě oranžové vestě pro snadné rozpoznání, musí se velmi dobře orientovat v lavinové problematice, zná vývoj lavinové situace v dané lokalitě (lavinový stupeň, povětrnostní situaci), má veškeré informace z dispečinku, organizuje a má pod kontrolou veškeré dění na laviništi, určí pozorovatele a jeho stanoviště, posuzuje další možná rizika.

Zapisovatel je v neustálém kontaktu s vedoucím akce, zapisuje všechny důležité údaje a časy, tvoří náčrt laviniště.

Pozorovatel zaujme pozici na určeném bezpečném stanovišti a pečlivě sleduje lokality, které by mohly ohrozit laviniště. V případě uvolnění druhotné laviny okamžitě varuje záchranáře na laviništi dohodnutým způsobem (vysílačka, křik, světlice, píšťalka).

Psovod a pes – nejzkušenější psovod přebírá vedení akce do příjezdu vedoucího akce. Prohledává celé laviniště lavinovým přístrojem, očima, sluchem a samozřejmě se svým psem, dokud ještě není pachově znečištěno. Hledá vždy (je-li to možné) před záchranným družstvem. V případě, že přijde lavinový pes až v průběhu práce na laviništi, musí (pokud to psovod vyžaduje) všichni opustit laviniště, kde zůstávají pouze zapíchnuté sondy a praporky. Jeho práce má přednost před sondováním. Má vždy při nasazení psa rozhodující slovo.

Předsunutý pátrač prohledává celé laviniště lavinovým přístrojem, očima, sluchem a sondou prosonduje podezřelá místa. Může postupovat současně se psem. Se sondováním a prohledáváním podezřelých míst a míst pravděpodobného nálezu pokračuje i při práci sondovacích družstev, ale pracuje nezávisle na nich.

Navigátor vrtulníku je oblečen ve svítivě zelené vestě. Vytipuje vhodné místo pro přistání vrtulníku, komunikuje s posádkou vrtulníku a vedoucím akce, navádí vrtulník na přistání.

Vedoucí družstva po příchodu na místo vyhledá pro své družstvo bezpečné místo pro uložení materiálu, vyhledá vedoucího akce a předá mu jmenný seznam družstva, vyčká na pokyny pro své družstvo, vydává pokyny svému družstvu (příprava sond, uložení materiálu, převlečení apod.). Dle přidělených pokynů určí funkce pro jednotlivé členy družstva a před vstupem do lavinově nebezpečného prostoru zkontroluje funkčnost lavinových přístrojů členů svého družstva.

Zdravotník (nejlépe lékař HS nebo LZS) připravuje podmínky pro první pomoc (zdravotní balíčky, zateplovací balíčky, postavení stanu...). Pokud je na místě v době nálezu, měl by být přítomen při vyproštění zasypaného.

Sondovací družstvo čítá maximálně 20 lidí (družstev může být víc), každé družstvo má svého vedoucího, který mu velí.

Pes je pro zasypané bez lavinových přístrojů téměř jediná reálná šance. Bohužel jeho nasazení je možné až zhruba po 20-30 minutách, což je doba potřebná k doletu vrtulníku na místo neštěstí. Počátek nasazení bez použití vrtulníku se protahuje až na hodiny. Pes pracuje i za ztížených podmínek (tma, sněžení, ledovec...) a dobře vycvičený pes hledá mnohem rychleji než sebelepší lavinový přístroj (pokud pach zasypaného prostupuje na povrch). (Horská služba ČR – horskaslužba.cz)

1.4.5 Záchranné stopování

V praxi je jen málo upotřebitelné z těchto důvodů:

- a) terén je přepachován jinými osobami
- b) dříve se nasazují policejní psi, kteří jsou na stopách více
- c) v některých případech se může stát, že se pes dostane přes zapachované území a najde stopu pohřešované osoby, ale je nutná častější aktivace psa

Dostane-li se pes přes zapachované území a znovu zachytí stopu pohřešované osoby, vydá se po ní. Pokud z jakéhokoliv důvodu práce psa neskončí nalezením pohřešované osoby, může nám i směr, kterým stopa vede, pomoci při dalším pátrání.

Záchranné stopování je využíváno pouze jako motivační a reprezentační činnost, která je součástí naší přípravy.

2 Praktická část

Při psaní této části jsme vycházeli z vlastních zkušeností i ze zkušeností kolegů záchranářů, které jsme získali během zásahů při hledání pohřešovaných osob, při přípravě na tyto zásahy a při komunikaci se zástupci složek IZS.

Abychom se teoreticky připravili na možné situace při zásahu, prostudovali jsme odbornou literaturu.

Vycházíme z názorů a zkušeností kynologických záchranářů, kteří mají v této oblasti bohaté zkušenosti.

2.1 Současná praxe při pátrání po pohřešovaných osobách

Pátrací akce v terénu zpravidla probíhají pod velením policie. V některých oblastech a případech spolupráce policie a dobrovolných kynologických záchranářů funguje dobře a kynologové jsou voláni v relativně krátkém čase; někdy jsou policií kontaktováni ihned po nahlášení pohřešování osoby. Mnohdy jsou ale kynologické pátrací týmy volány pozdě, jen jako poslední možnost. Několikadenní zpoždění nejsou vzácností, ale v mnoha případech, bohužel, nejsou voláni vůbec.

Pohřešovanou osobu obvykle hledá zpočátku jen několik policistů, často bez jakýchkoli zkušeností s pátracími akcemi. Pokud dotyčného nenajdou, volají posily. Z několika desítek policistů se utvoří rojnice, která začne prohledávat terén. Součástí takto vytvořené rojnice bývá jeden nebo dva policejní psovodi. Při negativním výsledku se nasadí další posily – policisté, hasiči, někdy i armáda. Do akce je zapojen vrtulník s termovizí a na výzvu starosty obce či příbuzných se do pátrání zapojují i místní lidé. V noci je pátrání přerušeno, a to i v případě, že se pohřešuje malé dítě.

Takto se hledá několik dní, většinou s negativním výsledkem. Pokud se kynologové dozvědí o pátrací akci, bývá to z médií a pak obvykle nabídnou svou pomoc, kterou velitel zásahu buď přijme, nebo odmítne. O mnoha případech se dozvídáme až za několik týdnů či měsíců, když je pohřešovaný nalezen náhodně, většinou mrtvý, nedaleko od místa bydliště, či posledního známého pobytu, nebo dokonce v prostoru, který byl prohledáván. A média informují, že pro nalezení pohřešované osoby bylo uděláno vše – terén prohledávalo několik desítek nebo stovek lidí – policisté, hasiči, vojáci, policejní psovod se psem, dokonce byl nasazen i vrtulník s termovizí.

Vrtulník je při pátrací akci vhodný ke zmapování terénu, ale použití termovize nebývá spolehlivé. Problémy jsou např., když je zem rozpálená od slunce, pokud je lidské tělo podchlazené, je-li jinovatka, sníh, déšť či hustý porost. Dalším důležitým faktorem je člověk, který přístroj sleduje. Hodně totiž záleží na tom, zda s ním má dostatek zkušeností a jak umí obraz vyhodnotit.

Nejpoužívanějším způsobem při hledání jsou rojnice. Mají své opodstatnění a určitě je na místě je využívat. Ale ani na tuto metodu nelze plně spoléhat. Pátrači v rojnici člověka mohou snadno přejít. Bezvzládný člověk může ležet ve vysokém a hustém porostu (vysoká tráva, smrkové mláží, maliní, borůvčí apod.), být zapadlý v nějaké díře, ve skalní průrvě... Husté, pichlavé a jinak nepříjemné porosty lidé prostě obcházejí. Předpokládají, že tam pohřešovaný určitě nebude. Ale při pátrání musíme mít na paměti, že pohřešovaný člověk může mít duševní, zdravotní nebo jiné problémy, a tedy se může chovat úplně jinak než normální, zdravý člověk. Dalším důvodem je fakt (a ten se mi několikrát potvrdil), že policisté a vojáci si jdou často do rojnice jen „odchodit“ svou pracovní dobu nebo příkazy nadřízených.

K hledání jsou používáni policejní psi, které je ale nutné vést na vodítku a s náhubkem, aby nalezené osobě neublížili, protože jsou cvičeni k úplně jiným účelům.

Téměř vždy při pátrání rozhoduje čas. S tímto vědomím je nutné k pátracím akcím přistupovat. Při pohřešování dospělého zdravého člověka policie často vyčkává (až několik dní) s tím, že se dotyčný ještě může vrátit (např. z návštěvy). Pro nalezení pohřešovaného je však potřeba udělat maximum hned, dokud je předpoklad, že bude živý (tzn. v co nejkratším čase prověřit co nejvíce možností a tudíž i prohledat co největší plochu). Už od samého začátku by se mělo využívat k pátrání všech dostupných prostředků, tzn. nejen policistů, ale také dobrovolných záchranářů a hlavně kynologů. Je lepší rozjet pátrání ve velkém hned a povolane složky případně zase odvolat, než vyčkávat a situaci podcenit. Nikdy totiž nevíme, jak na tom pohřešovaný je – může se vážně zranit apod.

Záchranní psi jsou jedním z nejefektivnějších prostředků, které lze při pátrání využít. Tito psi totiž nehledají člověka podle jeho pachové stopy zanechané na zemi (s výjimkou záchranného stopování), ale větrí pach ze vzduchu a větru, takže mohou být nasazeni prakticky za jakéhokoliv počasí a k prohledání jakéhokoliv terénu. Nehledají totiž pach konkrétního člověka, ale hledají lidský pach obecně a označí každou osobu, která se v daném prostoru nachází. Jsou použitelní za velkého horka, hustého deště, v mlze, mrazu, sněhu, v noci, ve vysokém hustém porostu, v těžko přístupném nebo jinak členitém porostu.

Při hledání je důležité člověka nejen najít, ale také vyloučit prostor, kde není. To je jeden z důvodů, proč volat dobrovolníky. Dalším je ten, že je lze použít kdykoliv, třeba dlouhodobě – nehledí na konec pracovní doby a leckdy mají s pátracími akcemi daleko více zkušeností, než policisté či velitelé zásahu. Je potřeba zdůraznit, že dobrovolníci jsou amatéři, ale jejich práce probíhá na profesionální úrovni. Při pátracích akcích odvedou stejně kvalitní, mnohdy lepší práci než profesionálové. Pro dobrovolné kynology je záchranařina velkým a v nejednom případě i životním koníčkem, kterému obětují všechn svůj volný čas i peníze. Skutečné nasazení je pro ně tedy jakousi odměnou za vynaložené úsilí. Zároveň jsou si vědomi také toho, že pokud udělají chybu a člověka přejdou, příště je už nikdo nezavolá.

Proč tedy policie nevolá dobrovolníky častěji? Důvody jsou různé a paradoxně souvisejí s výše uvedeným. Často jde totiž víc než o pohřešovaného v první řadě o prestiž a úspěšnost dané složky. Jak by se při nalezení člověka vysvětlilo, že ho nenašel policista, ale nějaký dobrovolník? Policie mnohdy považuje dobrovolníky za svou konkurenci, což je omyl.

Pro zlepšení této situace si všichni, profesionálové i dobrovolníci, musí uvědomit, co je jejich společným a prvořadým cílem a povinností. Je to pomoc lidem. Vlastní prestiž a ctižádost v této chvíli nejsou nejdůležitější a musí ustoupit do pozadí. Je přece jedno, kdo pohřešovaného najde. Hlavně, že bude nalezen, pokud možno včas, tzn. živý. Ať už ho najde kdokoliv, vždy půjde o úspěch všech zúčastněných složek, protože nalezení člověka je výsledkem jejich spolupráce při nasazení. O postupu při pátrání v terénu a nasazení jednotlivých složek rozhoduje vždy velitel zásahu (zpravidla policista), při pátrání v sutinách je velitelem akce hasič, a záleží pouze na něm, zda povolá také kynology se záchrannými psy nebo přijme jimi nabízenou pomoc.

2.2 Druhy úrazů a dalších stavů organismu podle prostředí, v němž se s nimi může kynolog – záchranář setkat

2.2.1 Plochy

Při pohybu osoby v horském terénu může dojít k pádům do roklí či ze svahů, bloudění v nepřehledném terénu či hustém porostu, k dezorientaci či vyčerpání např. při náhlé změně počasí, u horolezců se lze setkat s traumatem z visu. Bloudí-li člověk na horách v zimě, může dojít k dehydrataci, vyčerpání, podchlazení, omrzlinám či umrznutí. Při bloudění lesním porostem jsou to např. poranění oka o větvičky při prodírání se hustým porostem, trauma z visu (havarovaný paragilidista), výron či zlomenina při špatném došlápnutí či uklouznutí. Při pádech do roklin může dojít ke zlomeninám, otřesu mozku, ztrátě vědomí a k poranění páteře. Na okrajích vodních toků může dojít při brodění se mokřinou k vyčerpání, případně k utonutí. V okolí komunikací se mohou pohybovat účastníci dopravní nehody, kteří jsou v šoku, příp. zranění. Mohou způsobit další dopravní nehodu, a tím utrpět i nová zranění, nebo mohou spadnout z vyššího náspu (otřes mozku, poranění páteře, zlomeniny, ztráta vědomí), či bloudit po blízkém nebo vzdálenějším okolí.

Všeobecně může dojít k úpalu nebo úžehu, často dochází k dehydrataci, v chladném počasí k podchlazení, v zimě může dojít k omrzlinám.

2.2.2 Sutiny

V prostředí sutin úrazy vznikají především v rozvalinách, a to pádem, propadnutím se, zasypaním při zřícení nestabilního zdiva (oděrky, pohmožděniny, tržné rány, zlomeniny, poranění páteře, otřes mozku, crush syndrom, dušení). Další úrazy mohou vzniknout při průmyslových haváriích, kdy dochází k požáru (popáleniny, ožehnutí, dušení, otrava CO nebo fosgenem, úraz el. proudem), nebo k výbuchu plynu (blast syndrom, otrava plynem, poranění el. proudem, popáleniny, poranění páteře, zlomeniny nebo vnitřní zranění v důsledku odmrštění těla postiženého proti překážce), může dojít i k ozáření, popálení či poleptání chemickými látkami, případně ke ztrátovým poraněním. V dolech je to zával vzniklý zřícením stropu nebo sesunutím bočních stěn (nestabilní hornina), výbuch plynu (popáleniny, otravy), průnik CO (otrava), průnik vody a bahna (tonutí, podchlazení, udušení). Při zemětřesení, které u nás nebývá, nebo nemá příliš silnou intenzitu (často je zaznamenají pouze seismologické přístroje) může dojít k zasypaní osob (tržné a řezné rány, crush syndrom), může dojít i k požáru nebo výbuchu, případně k záplavové vlně z protržené vodní nádrže.

Vždy dochází k šoku. Při dlouhodobějším vystavení nepříznivým podmínkám může dojít k dehydrataci, úpalu nebo úžehu, případně k podchlazení.

2.2.3 Laviny

Při lyžování, zimní turistice či snowboardingu v oblastech s rizikem pádu laviny, při pohybu mimo bezpečné a značené trasy může dojít k uvolnění laviny. Člověk stržený lavinou může narážet na různé překážky (stromy, balvany, skály), a tím si přivodit např. otřes mozku, poranění páteře, ztrátu vědomí, zlomeniny či vnitřní zranění. Zůstane-li uvězněn v lavině, hrozí mu smrt udušením.

2.2.4 Voda

Při koupání se většinou jedná o tonutí, kdy plavec přecení své síly nebo skočí či spadne do vody bez předchozího smočení se. Další závažně úrazy vznikají při skocích do mělké nebo neznámé vody nebo při potápění.

Jako kynologičtí záchranáři jsme si vědomi toho, že člověka nestačí jen najít, ale je třeba mu umět i poskytnout první pomoc. Pohřešovaná osoba bývá často nalezena v nepřístupném terénu, kam se nedostane sanitka ani vrtulník, a proto je třeba jí poskytnout první pomoc a dopravit ji na místo, kde může být předána ZZS. Díky tomu někteří z nás začali studovat obor zdravotnický záchranář.

2.3 Mé zkušenosti z nasazení

Jsem dlouholetou členkou Záchrané brigády kynologů Olomouckého kraje a majitelkou feny německého ovčáka Betty Velký buk a úspěšně jsme složily zkoušky:

- ZZO - základní zkouška ovladatelnosti dle NZŘ
- RH-E - zkouška způsobilosti záchranného psa dle mezinárodního zkušebního řádu IPO-R
- VZ - výkonnostní zkouška záchranného psa (20km)
- ZZZ - zkouška záchranné způsobilosti dle NZŘ
- ZZP-1 a 2 - zkoušky záchranného psa 1. a 2. stupně pro práci v sutinách dle NZŘ
- ZTV-1 - zkouška terénního vyhledávání 1. stupně

Případ první

29.1.2008, Velká Bystřice. Pátrání po starší paní začalo v 15.00 hod., kdy po pohřešované paní M.M. začali pátrat členové rodiny. V 17.00 se do akce zapojili dobrovolní hasiči z obce, MP Olomouc a PČR ve 23.00 hod. bylo ukončeno. Další pátrání započalo 30.1.2008 v ranních hodinách. V 9.00 hod přijeli kynologové - záchranáři a v 15.00 hod členové vojenského záchranného pluku z Olomouce. Paní M.M. byla nalezena v hustém lesním porostu kolem 17.0 hod. Byla podchlazená, ale se záchranáři komunikovala. Byla předána ZZS Olomouc a následně převezena do FN Olomouc.

Při akci se projevila neznalost řídicích pracovníků ať již ze strany PČR, hasičů nebo MěÚ s organizací takovéto záchranné akce za použití pátracích záchranných psů, kteří měli být nasazení v obtížněji přístupných místech, jež většinou pátrači obcházejí.

Nasazení policejního vrtulníku s termovizí bylo neúčinné, protože pohřešovaná osoba byla podchlazená a navíc v hustém lesním porostu.

Případ druhý

Pátrání po obětech násilného trestného činu bylo provedeno na požádání PČR v oblasti okolo města Přerova dne 10.11.2009.

První lokalitou byl menší lom s hustě zarostlým okrajem s menšími zarostlými ostrůvky nevytěžené zeminy a rozježděnými přístupovými cestami. Terén byl nepřehledný a náročný na značná převýšení, která museli psi opakovaně zdolávat.

Následně byla prohledávána lokalita lužního lesa s náročným terénem vysoké trávy prorostlé ostružinovým porostem a s bažinatým místy. Psovodi postupovali cca 30m před rojnicí asi 150m širokou a byl prohledáván terén po obou stranách lesní cesty. Po několikerém pátrání nebyly oběti doposud nalezeny.

Případ třetí

29.4.2013, Dřevohostice - Turovice

Jedná se o osobu, která byla pravděpodobně 9.3.2013 obětí dopravní nehody a od tohoto data je nezvěstná.

Na základě žádosti rodinných příslušníků pohřešovaného M.Š. byly 29.4.2013 nasazeny tři záchranné kynologické týmy ZBK OLK. V okolí bydliště a posledního známého pobytu pohřešované osoby byly základě informací psychotroniků a ve spolupráci s rodinnými příslušníky vytipovány lokality předpokládaného nálezu.

Po devítihodinovém pátrání byla akce ukončena bez nálezu.

2.4 Návrhy na zlepšení současného stavu

Žádná složka IZS v ČR nemá ekonomické možnosti pro zajištění dostatečného množství profesionálních kynologických pátracích týmů na plošné vyhledávání osob. Proto doporučuji na základě posouzení dané situace zkombinovat profesionální a dobrovolné kynologické pátrací týmy. Každý kraj by měl mít k dispozici několik kynologických pátracích týmů, které lze v případě potřeby doplnit o další z řad dobrovolníků, kteří musí být seznámeni s problematikou pátracích prací v terénu.

Doporučuji pořádat v rámci IZS odborné semináře se zaměřením na problematiku plošného nebo sutinového vyhledání osob, popř. i výcvikové kurzy, na nichž kynologické pátrací týmy získají odbornou způsobilost k plošnému vyhledávání. Tím se zvýší počet těchto týmů připravených pomoci při pátracích akcích. Systém ověřování odborné způsobilosti psovoda se psem musí zohledňovat všechny známé požadavky – obecné podmínky pro psovoda a psa (fyzická, zdravotní a psychická způsobilost), základní odborné znalosti psovoda a základní předpoklady psa pro záchranářskou práci (vyhledávání osob ve stanoveném časovém limitu při zkouškách záchranných psů).

Vzhledem k tomu, že se atestové prověrky pořádají podle zkoušek ZTV 2 (zkouška terénního vyhledávání 2. stupně) pro plochy a ZZP 2 (zkouška záchranných prací 2. stupně) pro sutinové vyhledávání, nabízí se otázka, proč nevyužít při pátrání na větších plochách i psy, kteří mají složenu tuto zkoušku. Tito psi se připravují na atesty a takové nasazení jim jen prospěje. Pokud při nálezů osoby (v sutinách) vznikne jakákoli pochybnost, lze použít atestovaného psa k překrytí tohoto prostoru pro potvrzení nálezů. To ale předpokládá, že budou mít jednotlivé složky IZS přehled o organizacích, věnujících se výcviku záchranných psů, a budou vědět, kolik mají psů s atestem a kolik jich má splněnou zkoušku 2. stupně. Sníží se tím náklady - dobrovolní kynologičtí záchranáři pracují zadarmo; na místo se dopraví sami, nebo vozem zasahující složky IZS; většinou pochází z oblasti, v níž k MU došlo, takže není třeba volat psovody z opačného konce republiky. Psovodi jsou na stejné odborné úrovni jako profesionálové; nehledí na čas – neřeší konec pracovní doby či práci přesčas, vědí, že je nutné hledat i v noci (hlavně děti, staré lidi, při nepříznivém počasí apod.).

V neposlední řadě je však zapotřebí zlepšit komunikaci a předávání nových informací mezi jednotlivými složkami IZS, a to až na nejnižší úroveň.

Při plošném vyhledání je potřeba využívat místních lidí, kteří dobře znají prohledávaný prostor (myslivci, dobrovolní hasiči). Jejich znalosti mohou pomoci nejen při samotném pátrání, ale také při použití záchranných psů.

Příprava a vyhodnocování koordinace cvičných zásahů probíhá pouze v rámci každé zainteresované složky zvlášť, ale nedělají se dohromady – neexistuje tedy žádné oficiální vyhodnocení součinnostních cvičení.

3 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo popsat možnosti využití kynologických záchranných týmů a zjistit důvody, proč nejsou nasazovány ve větší míře, a navrhnout možnosti změny tohoto stavu.

I kynologičtí záchranáři jsou, podobně jako hasiči a policisté, odborníky ve svém oboru.

Možnými důvody, proč jsou kynologičtí dobrovolníci málo využíváni jsou:

- a) velitel zásahu neví, že lze tuto pomocnou složku IZS využít, nebo si na tuto možnost nevzpomene
- b) interní předpisy
- c) neochota ke spolupráci

Z větší části byl cíl bakalářské práce splněn, zejména v oblasti možného uplatnění kynologických pátracích týmů v rámci IZS. Použití kynologických záchranářů je na zvážení velitelů zásahu. Ti vyžadují práci psů s atestem v daném směru, ale dobrovolníkům není většinou umožněno se na atestační prověrku připravit v reálném prostředí.

4 Použitá literatura

Knihy

1. Baumannová, Doris. *Výchova a výcvik psů*. B. m.: Aktuell, 1994. 193 s.
ISBN 80-88733-17-0.
2. COREN, S. *Intelligence psů*. Přel. Helena Kholová, David Buchtela. dotisk 1. vydání. Praha: Robot s.r.o., 1998. 286 stran. ISBN: 80-902061-0-7. 1-100.007
3. Česko. *Úplné znění zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky; Úplné znění zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích*. Vyd. 5. Praha: Armex, 2011. 83 s. Edice kapesních zákonů.
ISBN 978-80-87451-05-2. 1-240.702
4. Dostál, Jaromír. *Chov psů: genetika v kynologické praxi*. České Budějovice: Dona, 1995. 206 s., [4] s. barev. il. ISBN 80-85463-58-X. 593.478
5. DUDEK, M. a kolektiv. *Základy veterinářství služebních psů Policie ČR.*, 1. vydání., Praha: Themis, 1996. 104 stran.
6. ĎURIŠIN, V., GALLOVÁ, L. *Policajná kynológia na Slovensku*. 1. vydání. Bratislava: Kynologický klub Policia-Slovakia, 2009. 243 stran.
ISBN: 978-80-970144-1-4.
7. DVOŘÁČEK, František. *Chov ušlechtilých a užitkových psů a jich plemena slovem i obrazem a zásady ku výcviku psů ke službě bezpečnostní a obranné*. Praha : Dvořáček , 1926. 478 s.
8. Eis, Vilém. *Pachové práce služebních psů*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1954. 112, [2] s. Knižnice kynologie; Sv. 3. 150.033
9. EIS, V. *Pachové práce služebních psů*. 2. vydání. Praha: Magnet Press, 1991. 97s. ISBN 80-85434-33-4.
10. Frost, Nerida. *Psi záchranáři*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2008. 12 s. Čti+; sv. 18.
ISBN 978-80-7238-815-8. 1-203.846
11. Hartl, Karel. *Výchova a výcvik psa: Služební a prac. plemena*. 1. vyd. Praha, 1979. 506.795
12. Hrušovský, Jozef aj. *Pes a jeho výcvik*. 2., dopln. a přeprac. vyd. Praha: Naše vojsko, 1990. 331 s. ISBN 80-206-0091-4.

13. KAŠPAR, Z. *Speciální výcviky psů*. 1. vydání. Praha: Naše Vojsko, 1955. 136s.
14. *Kritéria pro hodnocení práce psovodů a činnosti psů při zkouškách a soutěžích podle zkušebního řádu pro psy služebních a pracovních plemen*. Praha: Sportpropag, 1987. 36 s. Knihnice Svazarmu.
15. *Krizové zákony: krizový zákon, integrovaný záchranný systém, hospodářská opatření pro krizové stavy, obnova území; Hasičský záchranný sbor; Požární ochrana: zákony, nařízení vlády, vyhlášky: podle stavu k ...* Česko. Ostrava: Sagit, 2007- . ÚZ: úplné znění. 1-188.778
16. Krušinskij, Leonid Viktorovič a kol. *Služební pes: příručka pro přípravu specialistů v chovu služebních psů*. Praha: Naše vojsko, 1954. 526 s. Kynologie; sv. 4. 150.807
17. Kvapil, Roman, Svobodová, Ivona a Roller, Zdeněk. *Úvod do etologie psů: správná výchova psa: pracovní sešit pro chovatelské kurzy se zaměřením na kynologii*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita, Agronomická fakulta, 2002. 22 s. ISBN 80-213-0894-X. 1-130.449
18. Makeš, Vladimír. *Vyhledávání osob kynologickými pátracími týmy*. 1. vyd. V Ostravě: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2009. 136 s. SPBI Spektrum. Červená řada; 62. ISBN 978-80-7385-065-4. 1-220.433
19. Martiš, Jozef. *Učební texty odborné kynologické přípravy branců psovodů*. Praha: Sportpropag, 1988. 241 s. Knihnice branné přípravy / Svazarm.
20. MATOUŠEK, Václav. *Policejní pes, jeho výchova a výcvik pro ochranu i policejní službu /*. - 2. vyd., přeprac. a rozmnož.. - Praha : Neubert, 1926 - 228 s., fotogr. na příl. : obr. 138.618
21. *Metodika sutinového vyhledávání s využitím záchranných psů*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2005. 40 s. ISBN 80-86640-38-8. Dostupné také z: <http://www.hzscr.cz/clanek/kynologie-v-integrovanem-zachrannem-systemu-65558.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>
22. Müller, Manfred. *Výcvik ochranného psa: chov, výcvik, zkoušky a hodnocení*. Vyd. v češtině 1. Praha: Brázda, 2009. 230 s., [40] s. obr. příl. ISBN 978-80-209-0368-6. 1-213.269
23. Nový, Karel. *Kynologická příručka*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1995. 159 s. ISBN 80-206-0503-7. 593.969
24. PANOCHA, V. *Integrovaný záchranný systém (IZS) v České republice*. 1. vydání. Praha: Armex, Trivis, 1997. 93 s. ISBN 80-902283-0-5. S II 833.047

25. *Policajná kynológia: učebnica Policajnej kynológie pre študentov Akadémie Policajného zboru v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2009. 573 s. ISBN 978-80-8054-476-8.
26. *Psi záchranní*. Praha. Č. kynologická jedn., [1950]. 18 s. 178.115
27. Räber, Hans. *Plemena psů: Encyklopedie. Původ, předkové, cíle chovu, schopnosti a užití. Díl 1*. Ostrava: Blesk, 1994. 768 s. ISBN 80-85606-55-0. II 828.920/ 1
28. Räber, Hans. *Plemena psů: encyklopedie. Původ, předkové, cíle chovu, schopnosti a užití. Díl 2, Teriéři, honiči, ohaři, retrívři, vodní psi, chrti*. Ostrava: Blesk, 1995. 911 s. ISBN 80-85606-79-8. II 828.920/ 2
29. Robinson, Roy. *Genetics for dog breeders*. 2nd ed. Oxford: Pergamon Press, 1990. 280 s. ISBN 0-08-037492-1.
30. Rotter, Theodor a Kolda, Jaroslav, ed. *Výchova a výcvik psa pro účely služební, sportovní a jiné užitkové obory*. 2. vyd. V Kroměříži: J. Gusek, národní správa, 1947. 191, [I] s. Edice služebních knih a pomůcek pro bezpečnostní službu; č. 107. 97.637
31. Rulc, Jiří. *Dějiny služební kynologie: historický vývoj a vznik četnické a policejní kynologie, jakož i kynologie ostatních ozbrojených sborů na území našeho státu*. 1. vyd. Praha: CanisTR, 2010. 416 s. ISBN 978-80-904210-3-5. 1-230.684
32. Růžička, Josef. *Pes k obraně osob a ochraně majetku aneb Člověče, neboj se, máš-li psa!: rady pro profesionály i všechny majitele psů služebních a neslužebních plemen, jak se nebát o majetek a svoji bezpečnost*. České Budějovice: DONA, 1996. 171 s., obr. příl. ISBN 80-85463-76-8. 598.063
33. Ryneš, Miroslav. *Pachové práce psů ve sportovní kynologii*. České Budějovice: Dona, 1997. 69 s., obr. příl. ISBN 80-85463-52-X. 599.778
34. SEDLÁK, J. *Brácha pes: v běhu života od prostého kamarádství k zachránci života*. 1. vydání. České Budějovice: Svaz záchranných brigád kynologů ČR, 2005. 151 s.
35. Schmidt, Marianne a Koch, Walter. *Grundausbildung für Gebrauchshunde*. Niedernhausen/Ts.: Falken, 1995. 119 s. Ein Herz für Tiere. ISBN 3-8068-4750-9.
36. SKUHROVSKÝ, J. *Čichové práce psa.*, Praha: Český svaz chovatelů drobného zvířectva, 1973. 124 stran.
37. *Skúšobný poriadok pre psov služobných a pracovných plemien*. Praha: Sport-propag, 1980. 130, [1] s. Knižnica záujmovej, branno-technickej a športovej činnosti Zväzarmu.

38. *Skúšobný poriadok pre psov služobných plemien: Platný od 1.7. 1964.* 1. vyd. Praha, 1966. 412.753
39. *Směrnice pro výcvik služebních psů / Ved. aut. kol. Leonid A. Andrejev.* - B.m.n., 1952 - 76, 52 s.
40. Stalmachová, Drahomíra. *Výcvik a výchova psa.* 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2000. 218 s. Knížka pro každého. ISBN 80-85839-40-7. 1-116.005
41. Šebková, Naděžda a kol. *Kynologie.* 2., aktualiz., rozš. a upr. barev. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. 111 s. ISBN 978-80-213-1844-1. 2-011.900
42. ŠENOVSKÝ, M. - ADAMEC, V. - HANUŠKA Z. *Integrovaný záchranný systém.* 2. vydání. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2007. 157 s. ISBN 978-80-7385-007-4.
43. Štěpánský, Karel a Horák, František, ed. *Služební a pracovní plemena psů.* 1. vyd. Praha: SZN, 1974. 296, [3] s. Moje záliby. Živočišná výroba. 482.184
44. Ullrich, David. *Terminologický slovník vybraných pojmů z oblasti záchrany osob.* Vyd. 1. Brno: Univerzita obrany, 2011. 79 s. ISBN 978-80-7231-783-7. 1-238.638
45. *Závazný pokyn policejního prezidenta č. 80/2009 Sb., ze dne 17. června 2009, kterým se upravuje činnost služební kynologie a služební hipologie.* Dostupné z: www.policie.cz/soubor/004-priloha-c-7-pdf.aspx
46. *Závazný pokyn ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 13/2009 Sb., ze dne 15. září 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie II* 174.793
47. ZEMAN, M., MIKA, O. *Integrovaný záchranný systém.* 1. vydání. Brno: Vysoké učení technické, 2007. 51 s. ISBN 978-80-214-3448-6. 2-008.085
48. *Zkušební řád pro psy služebních a pracovních plemen.* Praha: Sportpropag, 1980. 126, [1] s. Knížnice zájmové, branně techn. a sportovní činnosti Svazarmu.
49. *Zkušební řady pro zkoušky základního výcviku 1-3, psa obránáře 1-2, psa stopaře 1-2 platné od 1.4.1952.* Praha: Svaz čs. kynologů, 1952. 63, [1] s. 180.765

Články

1. Svítílová, Hana. Hledání pohřešovaných lidí musí záchranného psa bavit : bezmála stovka psů pátrala po zatoulaných turistech i lidech zasypaných v sutinách / Hana Svítílová ; foto Deník/Václav Pancer. -- il.. -- 1 fot.

In: *Českobudějovický deník*. -- ISSN 1802-0798. -- Roč. 19[i.e. 20], č. 107 (20100510), s. 3

záchranná kynologie, záchranní psi, soutěže -- Čechy jižní (Česko) – 2010
Anopress

2. Lundák, Petr. Záchranný výcvik psů se začíná s hračkami, potom se musí chlupáčovi schovávat už celá rodina : prověřovaly se schopnosti psů a psovodů při hledání ztracených lidí v sutinách či v lese, a to v opuštěném areálu u obce Lipí / Petr Lundák ; foto Deník/Petr Lundák. -- il.. Anopress

In: *Českobudějovický deník*. -- ISSN 1802-0798. -- Roč. 16, č. 222 (20070922), s. 2

3. Tesař, Tomáš. Psi byli v lavině úspěšní : Členové záchranných brigád patří mezi světovou špičku / Tomáš Tesař ; Lada Pánková. -- 1 fot

In: *Deník Jablonecka*. -- ISSN 1214-8512. -- Roč. 7, č. 14 (19990118), s. 6
Anopress

psi * první pomoc * záchranné služby

4. Psi zachraňovali nanečisto. -- 1 fotogr. -- Svaz záchranných brigád kynologů ČR, Organizátor

In: *Hanácké noviny*. -- ISSN 1210-5376. -- Roč. 7, č. 105 (19960903), s. 3

psi * kynologie * civilní obrana * záchranné brigády * záchranní * soutěže * r. 1996
Anopress

5. Kopčáková, Lenka. Ve Žďáře roste nadějný pes záchranný : jeho parketou je vyhledávání ztracených a zasypaných osob / Lenka Kopčáková. -- 1 obr

In: *Jihlavské listy*. -- Jihlava. -- Roč. 11, č. 24 (20000324)

In: Víkend [příloha]. -- S. [17]

psi * záchranní psi * briard Chanson * výcvik psů * zkoušky a nasazení psů

6. Křížová, Běla. Záchranařina je založena na důvěře mezi psem a jeho pánem, říká chovatelka Běla Křížová : speciálně vycvičení psi jsou prý na místo často přivoláni, až když je pozdě / Běla Křížová ; [zapsal] Jiří Varhaník. -- 2 obr
- In: *Jihlavské listy*. -- Jihlava. -- Roč. 10, č. 82 (19991019), s. 6
- psi * záchranářští psi * chov * chovatelé * výcvik
7. Sekyrová, Veronika. Přínos požárního psa při identifikaci příčin vzniku požárů.
- In: *Kriminalistika*, 2005, **38**(1), s. 65-68. ISSN 1210-9150. 767.419
- Dostupné také
z:http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/krim/0501/sekyrova_info.html
8. Flousková, Zdeňka. Na stopě naděje / Zdeňka Flousková. -- 6 fotogr
- In: *Krkonoše*. -- ISSN 0323-0694. -- Roč. 29, č. 2 (1996), s. 4-5 II 333.898
- cvičení psi * záchranné akce * nácvik
9. Kovařík, Přemysl. Lavinový pes : horská služba / Přemysl Kovařík. -- 5 il.
- In: *Krkonoše. Jizerské hory*. -- ISSN 1214-9381. -- Roč. 41, č. 4 (2008), s. 18-19
- horští záchranáři, první pomoc, záchranářští psi II 333.898
10. Svoboda, Michal, 1977-. Zachraňovat lidi mě naučil pes / Michal Svoboda ; Antonín Pelíšek ; foto: MAFA - Ladislav Němec, foto: archiv Michala Svobody
- In: *Mladá fronta Dnes*. -- ISSN 1210-1168. -- Roč. 18, č. 162 (20070714)
- In: Jižní Čechy Dnes. -- S. B3 Anopress
11. Beneš, Martin. Psi hledali lidi ukryté pod sutinami i v lese / Martin Beneš ; foto: Ladislav Němec, MF Dnes. -- il.. -- Mezinárodní závod záchranářů z Česka, Rakouska, Německa, Maďarska a Itálie -- 1 fot.
- In: *Mladá fronta Dnes* - Jihočeské vydání. -- ISSN 1210-1168. -- Roč. 23, č. 107 (20120507)
- In: Jižní Čechy Dnes. -- S. B2 Anopress

12. Nezvalová, Mirka. "Učím psy hledat ztracené lidi" : Jaroslav Sedlák se výcviku psů věnuje téměř 50 let / Mirka Nezvalová; foto: Slavomír Kubeš, MF Dnes. -- il.. -- Seriál: Na ležáku v Masných krámech s ...

In: *Mladá fronta Dnes* - Jihočeské vydání. -- ISSN 1210-1168. -- Roč. 22, č. 210 (20110907)

In: Jižní Čechy Dnes. -- S. B3 Anopress

záchranáři -- Čechy jižní (Česko), kynologové -- Čechy jižní (Česko), záchranářští psi

13. Beneš, Martin. Pro psa je záchrana lidí zábava : vodní záchranáři a hasiči ukazovali na Lipně, jak vytáhnout z vody člověka, pod kterým se probořil led. Předvedli i nového obojživelníka / Martin Beneš ; foto: Slavomír Kubeš, MF Dnes. -- il.. -- 1 fot.

In: *Mladá fronta Dnes* - Jihočeské vydání. -- ISSN 1210-1168. -- Roč. 22, č. 31 (20110207)

In: Jižní Čechy Dnes. -- S. B2 Anopress

14. Janouš, Václav. Mistrovství ovládly ženy se psy: závodníci v Netolicích se shodli, že najít ruiny pro výcvik záchranářských psů je stále těžší / Václav Janouš ; foto: MAFA - Slavomír Kubeš. -- Akce: Mistrovství republiky záchranářských psů. Netolice. 2.-3.10.2004

In: *Mladá fronta Dnes*. -- Roč. 15, č. 231 (20041004), Jižní Čechy Dnes, s. D/2 : il.

psi * sportovní soutěže * záchranné služby Anopress

15. Psi hledali potápěče schované pod hladinou / (cen)

In: *Mladá fronta Dnes*. -- Roč. 14, č. 186 (20030811), Jižní Čechy Dnes : [příloha], s. D/2

psi * soutěže * záchranné služby Anopress

16. Pelíšek, Antonín. Klubovnu záchranářů zdobí medaile : čeští kynologové záchranáři se pyšní mezinárodní prestiží, v tuzemsku jsou ale stále nedocenení / Antonín Pelíšek ; foto: MAFA - Jaroslav Sýbek. -- Il.. -- Akce: Soustředění kynologů záchranářů. Přední Výtoň.

In: *Mladá fronta Dnes*. -- Roč. 13, č. 257 (20021105), Jižní Čechy Dnes : [příloha], s. D/5 Anopress

17. Tichá, Vladimíra. Organizační struktura české kynologie.
In: *Myslivost*, 2011, **59**(1), s. 64-66. ISSN 0323-214X. II 292.521
Dostupné také z: <<http://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Myslivost/2011/Leden---2011/Organizacni-struktura-ceske-kynologie.aspx>>.
18. Růžička, Josef. Plemena ve službě : Doba se mění a s ní i nároky na psi. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 1s. 34-35 : obr. II 295.309
19. Sedlák, Jaroslav. Čeští záchranáři v indickém Gujarátu. Jaroslav Sedlák. ,
In: *Pes přítel člověka*, 9.5.2001, Č. 4, s. 20-22, barev. fot. II 295.309
20. Růžička, Josef. "Drsnější to být nemohlo". Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 1999, Roč. 44, č. 11, s. 52-53, barev. fot. II 295.309
21. Martinec, Miloslav. Čeští služební psi v Kábulu. Miloslav Martinec. ,
In: *Pes přítel člověka*, 28.8.2002, Roč. 47, č. 9, s. 32-33, barev. fot. II 295.309
22. Růžička, Josef. Náročný, ale skvělý služebník. Josef Růžička. , II 295.309
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 10s. 30-31 : obr.
23. Růžička, Josef. Ochraňuj a zachraňuj, Krušné Hory 9. -11. 1. 2002. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 25.3.2002, Roč. 47, č. 4, s. 30-31, barev. fot. II 295.309
24. Uhlíř, Lubomír. Pes ve službách mužů zákona 1. část. Lubomír Uhlíř. ,
In: *Pes přítel člověka*, 1999, Roč. 44, č. 4, s. 22-23, barev. fot. II 295.309
25. Uhlíř, Lubomír. Pes ve službách mužů zákona 2. část. Lubomír Uhlíř. ,
In: *Pes přítel člověka*, 1999, Roč. 44, č. 5, s. 22-23, barev. fot. II 295.309
26. Růžička, Josef. Plemena ve službě část 3. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 3s. 24-25 : obr. II 295.309
27. Růžička, Josef. Plemena ve službě: Doba se mění a s ní i nároky na psy. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 1s. 34-35 : obr. II 295.309

28. Růžička, Josef. Plemena ve službě. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 4, s. 24-25 : obr. II 295.309
29. Růžička, Josef. Plemena ve službě. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 6s. 26-27 : obr. II 295.309
30. Růžička, Josef. Plemena ve službě (5) : Malinois je silný konkurent. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 5s. 24-25 : obr. II 295.309
31. Růžička, Josef. Plemena ve službě 2. : Německý ovčák z pohledu profesionála. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2009, č. 2s. 26-28 : obr. II 295.309
32. Růžička, Josef. Povodňové zkušenosti psovodů Nord Security. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 25.11.2002, Roč. 47, č. 11, s. 47-49, barev. fot. II 295.309
33. Černý, Mirko. Premiéra České republiky v Evropě. Mirko Černý. ,
In: *Pes přítel člověka*, 24.7.2001, Roč. 46, č. 8, s. 20-23, barev. fot. II 295.309
34. Růžička, Josef. Psi u horské služby. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 24.5.2002, Roč. 47, č. 6, s. 44-46, barev. fot. II 295.309
35. Růžička, Josef. Psi u Horské služby II. Josef Růžička. ,
In: *Pes přítel člověka*, 25.6.2002, Roč. 47, č. 7, s. 31-33, barev. fot. II 295.309
36. Dubový, Jan. Výcvik podle TARTu 35. Jan Dubový. ,
In: *Pes přítel člověka*, 2004, Roč. 49, č. 1, s. 17. II 295.309
37. Trpí služební psi balkánským syndromem?
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 48, č. 5 (15.05.2003), s. 30-31, barev. fot.
kynologie psi služební chovatelství syndrom balkánský pojednání psovodi organizace mezinárodní OBSE II 295.309

38. Mistrovství TARTu potvrdilo propojení se služebním výcvikem
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 49, č.12 (2004), s. 42-43 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební Mistrovství republiky kynologie soutěže II 295.309
39. Největší setkání hledačů drog
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 51, č.8 (2006) s. 40-41 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební psů vodi terorismus ozbrojené složky celníci drogy 9. mezinárodní mistrovství služebních psů II 295.309
40. Co je praktické, netřeba měnit ... : 100 let od založení Královského nizozemského spolku pro policejní psi
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 52, č. 1 (2007) s. 32-33 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební zkušební řád ochranné oděvy výcvik Holanďané Nizozemsko II 295.309
41. Prověrka práce služebních psů
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 51, č.5 (2006), s. 59 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební psů vodi vyhledávání omamné psychotropní látky výsledky vítězové II 295.309
42. Pod Ještědem kralovali strážníci z Havířova
In: *Pes přítel člověka*. č. 7 (2007) s. 42-43 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi psů vodi služební soutěže Liberec II 295.309
43. Jak hodnotí plemena celníci
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 51, č. 10 (2006) s. 34-35 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi plemena služební německý ovčák špringršpaněl drogy II 295.309
44. Nová doba klade na psy jiné požadavky
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 51, č.9 (2006) s. 40-41 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební vodící plemena terorismus psů vodi výcvik II 295.309

45. Ovladatelnost je podmínkou úspěchu v horách
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 52, č. 1 (2007) s. 18-19 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební horská služba výcvik ovladatelnost psůvodi II 295.309
46. Thajští policisté ocenili práci českých psůvodi
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 49, č.9 (2004), s. 32-33 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební policisté návštěva Thajsko výcvik zkušenosti II 295.309
47. Vysoká škola psůvodi. Psům roste konkurence
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 50, č. 10 (2005), s. 26-27 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební psůvodi složky bezpečnostní policie armády využití techniky II 295.309
48. "Bombaři" se představili veřejnosti
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 52, č. 1 (2007) s. 82-83 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební policisté vojáci obyvatelé ochrana bombové útoky soutěže II 295.309
49. Favoritům ze Slovenska vyrostla konkurence
In: *Pes přítel člověka*. č. 6 (2007) s. 62-63 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi služební bezpečnostní služby Mělník mezinárodní mistrovství psůvodi výsledky II 295.309
50. Na drsné podmínky si musí zvyknout
In: *Pes přítel člověka*. Roč. 51, č. 11 (2006) s. 34-35 : il.. ISSN 0231-5424
kynologie psi plemena služební německý ovčák 000radorský retrívr horská služba výcvik II 295.309
51. SEDLÁK, J., *Psi záchranářští*. In VELEMÍNSKÝ, M.
In: *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. Kapitola 5.8.4,
str. 117 –124. ISBN: 978-80-7322-109-6. 1-192.166

52. EISERTOVÁ, J. Plemena psů využívaná pro canisterapii, výběr vhodných psů.
In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona s.r.o., 2007. s. 65-67,
ISBN 978-80-7322-109-6. 1-192.166
53. ŘÍČÁNKOVÁ, V. Etologie psa.
In : *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. Kolektiv autorů. 1. vydání., České Budějovice: Dona, 2007. 335 stran. ISBN:978-80-7322-109-6. 1-192.166
54. SEDLÁK, J. Záchranářští psi.
In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. s. 65-67,
ISBN 978-80-7322-109-6. 1-192.166
55. TVRDÁ, A. Krizová intervence.
In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. s. 109-111,
ISBN 978-80-7322-109-6. 1-192.166
56. Růžička, Josef. Čtyřnozí zachránci na sněhu / Josef Růžička. -- 7 il.
In: V. -- ISSN 1213-7375. -- Roč. VI, č. 4 (2007), s. 74-78
horská služba * záchranáři * záchranářští psi 1-108.834
57. Rovira, S., Cardenal Herrera-CEU University
Effect of exercise on physiological, blood and endocrine parameters in search and rescue-trained dogs / S. Rovira, A. Munoz, M. Benito. -- 6 il.. -- 4 grafy, 2 tab.. -- Lit. na s. 344-346.
In: *Veterinární medicína*. -- ISSN 0375-8427. -- Roč. 53, č. 6 (2008), s. 333-346
výcvik zvířat, trénování zvířat, tělesná aktivita, fyziologické funkce, záchranářství 75.521/ C2
58. Kábrt, J. Začátky československé kynologie.
In: *Veterinářství*, 1997, 47(11), s. 481. ISSN 0506-8231. II 205.629

59. Hradská, Vlad'ka. Elitní psi-záchranáři připraveni odletět hledat zasypané / Vlad'ka Hradská

In: *ZN zemské noviny*. -- Praha. -- ISSN 1210-7492. -- Roč. 9, č. 191 (19990818), s. 1

přírodní katastrofy * zemětřesení * postižené oblasti * mezinárodní pomoc * pohotovostní jednotky OSN * české pohotovostní jednotky * připravenost * Česko * Turecko * r. 1999 Anopress

Diplomové práce

1. BURGETOVÁ, Hana. *Analýza připravenosti sil a prostředků IZS Olomouckého kraje*. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta technologická, 2011. Dostupné z: http://theses.cz/id/dtb55w/downloadPraceContentForThesesCZ_adipIdno_22328
2. HOMOLKA, Martin. *Úloha speciální kynologie ve vztahu k ochraně obyvatelstva*. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2012. Dostupné z: http://theses.cz/id/8nacgm/Bakalarska_prace_PDF.pdf
3. Honkýšová, Kateřina. *Využití kynologie u Hasičského záchranného sboru České republiky*. Ostrava, 2009. Bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě, 2009. 43 s., příl. VKOL nemá
4. JEŘÁBEK, Jeřábek. *Možnosti využití sil a prostředků HZS ČR k provádění záchranných a likvidačních prací*. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta logistiky a krizového řízení, 2012. Dostupné z: http://theses.cz/id/5z6scq/Jebek_Tom_BP_2012_Monosti_vyuit_sil_a_prostedk_HZS_R_k_pr.pdf
5. KŘEN, Josef. *Mezinárodní záchranná činnost při přírodních katastrofách : závěrečná písemná práce /; Vedoucí práce Ivan Veverka*. - Praha, 2006 - 66 listů, příl. + 4 listy .
6. LACEK, Martin. *Právní aspekty využití psů speciálního zaměření ve veřejné správě*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/210486/pravf_m/DP_-_finale.pdf
7. LAŇKA, Miloslav. *Využití služebního psa v oblasti integrovaného záchranného systému*. Bakalářská práce. JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, Zdravotně sociální fakulta, 2010
http://theses.cz/id/62scgt/downloadPraceContent_adipIdno_16134

8. PECHOVÁ, Kateřina. *Výcvik služebních psů*. Praha, 2009, 65 l.isertace: Bakalářská práce (Bc.)—Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu v Jindřichově Hradci a Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Jan Hejda
9. PETRŮJ, Jakub. *Využití služebních psů v integrovaném záchranném systému*. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky, 2011. Dostupné z: http://theses.cz/id/y05hq8/downloadPraceContentForThesesCZ_adipIdno_21149
10. PRÁŠIL, Jakub. *Činnost Svazu záchranných brigád kynologů České republiky v rámci integrovaného záchranného systému v České republice a v zahraničí : diplomová práce /; vedoucí práce Bohumír Martínek. - Praha, 2010 - 47 listů, příl. + 2 listy.*
11. SETNÍČKOVÁ, Hana. *Využití psů pro záchranné práce*. Praha, 2011 - 58 listů, příl. + 2 listy .Diplomová práce. vedoucí práce Jan Tvrdek. -
12. Sukačová, Lucie. *Služební kynologie a hipologie u Policie České republiky a obecní (městské) policie = Functionary Cynology and Hippology of Czech republic Police and Municipal Police*. Opava: [vl. nákl.], 2010. 58 s. Slezská univerzita Opava. Fakulta veřejných politik Ústav veřejné správy a regionální politiky.
13. ŠVESTKOVÁ, V., *Teoretické a praktické vzdělávání kynologa záchranáře a jeho postup pro zařazení do IZS*. Brno, 2008. Vedoucí absolventské práce mj. Ing. Martin Červenka, DiS

Internetové zdroje

1. Canisterapie – krizová intervence [online]. © 2005 - 2009 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://www.aacr.estranky.cz/stranka/o-co-jde->
2. Elva-Help v Integrovaném záchranném systému. [online]. © 2001 – 2009 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z :<http://www.cz-pes.cz/cl-2004071301-q-ELVA-HELP-v-Integrovanem-zachrannem-systemu>
3. Horská služba ČR – horskasluzba.cz
4. <<http://www.usar.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=221>>
5. Kynologie v integrovaném záchranném systému. HZS ČR © 2010 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z : <http://www.hzscr.cz/clanek/kynologie-v-integrovanem-zachrannem-systemu-65558.aspx>
6. Odbor služební kynologie a hipologie. Policie České republiky [online]. © 2010 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z :<http://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-297714.aspx>
7. <<http://www.zachranari.cz/index.html?str=organizace>>
8. Jihočeská záchranná brigáda kynologů. [online]. © JČZBK – Jihočeská záchranná brigáda kynologů [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://www.jihocesti.zachranari.cz/>
9. Svaz záchranných brigád kynologů ČR. [online]. [cit. 2012-08-02]. Dostupné z:<http://www.zachranari.cz/index.html?str=praxe>
10. Záchranná kynologie v JPO II [online]. [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://www.rescuedog.cz/odkazy.htm>
11. V sutinách domu cvičili hasiči se psy. Požáry.cz [online]. poslední aktualizace 7.3.2012 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z:<http://www.pozary.cz/clanek/52821-v-sutinach-domu-cvicili-hasici-se-psy/>
12. Psi u hasičského záchranného sboru. Rescue report [online]. poslední aktualizace 3.7. 2012 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://rescue.cz/2012/psi-u-hasicskeho-zachranneho-sboru/>
13. Kynologické atesty MV ČR psů na sutinové vyhledávání v Mostě. ZÚ HZS ČR [online]. poslední aktualizace 22.10. 2011 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z:<http://www.hzscr.cz/clanek/kynologicke-atesty-mv-cr-psu-na-sutinove-vyhledavani-v-moste.aspx>
14. Hasiči Pardubického kraje na mistrovství záchranných psů. HZS Pardubického kraje [online]. [cit. 2012-08-02]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/hasici-pardubickeho-kraje-na-mistrovstvi-zachrannych-psu.aspx>
15. Hasiči kynologická jednotka SDH Pardubice [online]. poslední aktualizace 3.5. 2011 [cit. 2012-08-02]. Dostupné z <http://kynologickajednotka.blog.cz/>